

FORSVARERETIKK

- Om å ivareta sin klients interesser

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 508
Leveringsfrist: 25.11.2010

Til sammen 17001 ord

24.11.2010

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Oppgavens tema og problemstilling	1
1.2	Avgrensning	2
1.3	Begrepsavklaringer og presiseringer	2
1.4	Bakgrunn for valg av tema	3
1.5	Oppgavens oppbygning	4
<u>2</u>	<u>NÆRMERE OM ETIKK</u>	<u>5</u>
2.1	Hva er etikk og hvordan kommer den til uttrykk?	5
2.2	Yrkesetikk for forsvarere	7
<u>3</u>	<u>NÆRMERE OM FORSVAREREN</u>	<u>8</u>
3.1	Forsvareren i et nøtteskall	8
3.2	Rett og plikt til å la seg bistå av en forvarer	9
3.3	Hvorfor trenger mistenkte/siktete forsvarer?	10
3.4	Forsvarerens hovedoppgaver	11
3.4.1	”Ivareta sine klienters interesser” – RGA pkt. 1.2 annet ledd	12
3.4.2	”Fremme rett og hindre urett” – RGA pkt. 1.2 første ledd	13
3.5	Forsvareren vs. den sivile advokaten	15
<u>4</u>	<u>FORSVARERETIKKENS RETTSLIGE RAMMER</u>	<u>16</u>
<u>5</u>	<u>SANKSJONER VED BRUDD PÅ GOD FORSVARERETIKK</u>	<u>20</u>
5.1	Disiplinær- og tilsynssystemet	20
5.2	Tap av tillit	22
<u>6</u>	<u>ETISKE PROBLEMSTILLINGER I FORSVARERENS VIRKE</u>	<u>22</u>
6.1	Etablering av forsvareroppgdraget	22
6.1.1	Motstrid – RFF pkt. 1.7, jf. RGA pkt. 3.2	22

6.2	Forsvarerens plikter og rettigheter	26
6.2.1.	Uavhengighet – RGA pkt. 2.1, jf. RFF pkt. 2.5 tredje ledd	26
6.3	Forsvarerens rolle under etterforskningen	30
6.3.1	Rådgivning – RGA pkt. 1.2 fjerde ledd	30
6.3.1.1	Bør forsvareren råde klienten til å forklare seg for politiet? – RFF pkt. 3.2	30
6.3.1.2	Hvordan skal forsvareren råde sin klient med tanke på innholdet i forklaringen? – RFF pkt. 2.4	33
6.3.1.3	Bør forsvareren råde klienten til å tilstå? – RFF pkt. 2.3	34
6.3.2	Klausulerte dokumenter – RFF pkt. 3.2 annet ledd og 3.1 annet ledd	36
6.3.3	Aktivt forsvar – RFF pkt. 3.3 og 3.5	39
6.4	Forsvarerens oppgaver i retten	43
6.4.1	Opptreden overfor de øvrige parter – RFF pkt. 4.2	43
6.5	Forholdet til media	46
6.5.1	Forsvarerens uttalelser i media – RFF pkt. 5.1, 5.2, 2.2 og 4.2, jf. RGA pkt. 1.3	46
6.6	Avslutning av forsvareroppgaven	51
6.6.1	Skylderkjennelse kun overfor forsvareren – RFF pkt. 6.1	51
<u>7</u>	<u>KONKLUSJON</u>	<u>55</u>
<u>8</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>57</u>
<u>9</u>	<u>VEDLEGG</u>	<u>A</u>
	Retningslinjer for forsvarere	A
	Regler for god advokatskikk	D

1. Innledning

1.1 Oppgavens tema og problemstilling

”Å være dyktig advokat og forsvarer innebærer ikke bare høy kvalitet i yrkesutøvelsen. En høy etisk standard er like vesentlig for fullgodt arbeid. Er tilliten til forsvareren først brutt, vil dette ikke bare kunne ha betydning for den gjeldende saken, men også i senere saker. Forsvareren er avhengig av allmenn tillitt, og dette kan bare oppnås når han er hederlig, med en integritet som ikke på noe tidspunkt kan trekkes i tvil”¹

Oppgavens tema er forsvareretikk. Problemstillingen er hvor langt en forsvarer kan gå i sitt virke når hun utøver plikten om å ”ivareta sine klienters interesser”, slik det fremgår av fanebestemmelsen i Regler for god advokatskikk pkt. 1.2 annet ledd.

Som følge av forsvarerens særegne og utfordrende rolle, vil hun ofte måtte bevege seg i etikkens grenseland på grunn av spenningen mellom klientivaretakelsen og det offentlige interesse i at sannheten kommer frem. Oppgavens søkelys rettes med andre ord mot spørsmålet om hva som er rett og galt for en forsvarer å gjøre i gitte situasjoner, og nyansene mellom dem.

Det overordnede spørsmålet for en forsvarer vil hele veien være hvordan hun på best mulig måte ivaretar sin klients interesser. Utgangspunktet vil være en tolkning av de skrevne yrkesetiske regler, herunder ”Regler for god advokatskikk” og ”Retningslinjer for forsvarere”, supplert med øvrige relevante rettskilder samt allmenne uskrevne oppfatninger om hvordan en forsvarer bør oppføre seg. Med disse kildene i bakhodet vil den enkelte forsvarer så måtte velge sitt ståsted, basert på egne etiske holdninger.

Jeg vil påpeke allerede her at den eksisterende skrevne yrkesetikken i liten grad gir direkte veiledning i de konkrete situasjoner som ofte oppstår. Ingen situasjon er lik, og den

¹ Nadia Hall, s. 150 i *Aktuelle etiske problemstillinger sett fra forsvarsadvokatens ståsted*

avgjørelsen man faller ned på vil ofte avhenge av klienten, det straffbare forhold, hvor i oppdragets tidsakse problemstillingen oppstår samt øvrige forhold av betydning for saken. Min intensjon er likevel å prøve å si noe fornuftig om hvor grensene for god forsvarerettikk går, dels basert på hvilke argumenter som kan trekkes ut av rettskildebildet, dels på mine egne vurderinger og oppfatninger.

1.2 Avgrensning

Jeg vil ikke befatte meg med den alminnelige etikk, herunder de ulike rettsfilosofiske etiske teorier, etikkens begrunnelse eller dens historiske bakgrunn. Oppgavens fokus vil være yrkesetikk for forsvarere, hvor det legges til grunn at en slik type etikk eksisterer.

Videre vil jeg avgrense mot en fullstendig gjennomgang av alle de etiske problemstillinger som angår forsvarerrollen. Jeg har valgt ut et knippe varierende situasjoner som alle byr på etiske utfordringer og som relaterer seg til oppgaven om å ivareta sin klients interesser.

Jeg vil også avgrense mot en gjennomgang av de handlinger som kan medføre straff for en forsvarer etter straffelovens bestemmelser. Der de likevel er relevante for drøftelsen vil de nevnes for å illustrere de absolutte etiske skranker.

1.3 Begrepsavklaringer og presiseringer

”Regler for god advokatskikk” forkortes til ”RGA”, mens ”Retningslinjer for forsvarere” forkortes til ”RFF”. Samlet vil jeg kalle de to regelsettene for ”de etiske regler”.

Når jeg viser til de etiske regler vil jeg bruke betegnelsen ”punkt” før tallhenvisningen, og ”ledd” ettersom hvordan reglene fremkommer i hvert enkelt punkt.

Forsvareren omtaler jeg både som ”forsvareren”, ”forsvarsadvokaten”, ”advokaten” og ”hun”. Fullmektiger inngår også i disse betegnelsene.

Klientene omtaler jeg som ”klienten”, ”mistenkte”, ”siktete” eller ”tiltalte”. De tre sistnevnte betegnelsene refererer seg til på hvilket stadium oppdraget befinner seg på, herunder hvilke rettergangsskritt som er foretatt av påtalemyndigheten som gjør at klienten får den ene eller andre status. Jeg viser også til klienten som ”han”.

Når jeg sier ”etisk” henviser jeg til den normen det sluttes opp om ut fra de yrkesetiske formål forsvareren skal tjene. Med ”uetisk” menes da det motsatte av ”etisk”.

Når det gjelder de konkrete etiske problemstillinger som drøftes, vil jeg påpeke at grensene mellom dem ofte er mye mer flytende enn det som fremgår av oppgaven. Av hensyn til struktur har jeg likevel valgt å behandle hver og en problemstilling under RFF’s overskrifter. I det virkelige liv vil mange av de etiske dilemmaene ikke være så kategoriske, men heller kunne berøre hverandre. Dette medfører at en problemstilling, si for eksempel ”rådgivning”, likeså godt kunne stått under ”forsvarerens rettigheter og plikter” som ”under etterforskningen” der jeg har valgt å behandle temaet.

1.4 Bakgrunn for valg av tema

Gjennom jusstudiet lærer vi å løse rettsspørsmål gjennom bruk av juridisk metodelære, for å komme frem til hva som er gjeldende rett. Som nyutdannede jurister er det meningen at vi skal ha fått tilstrekkelig ballast til å kunne ta på oss et hvilket som helst juristyrke.

Med unntak av en liten etikkinnføring under ex-phil, samt et todagers obligatorisk etikkurs på 4. Avdeling ved UIO, er etikk et ikke-tema i løpet av de fem årene vi sitter på skolebenken. At enhver jurist i sitt virke blir stilt overfor etiske utfordringer er uomtvistet. Utgangspunktet for å bli en god jurist er naturlig nok god juridisk kunnskap og forståelse.

Jeg mener likevel at gode etiske holdninger og verdier er vel så viktige for å kunne utføre sitt verv på best mulig måte, samt for å oppnå tillit hos samfunnet, den arbeidsgiver man representerer og de mennesker man er i kontakt med ved utøvelsen av rollen.

Siden studiets start har målet mitt vært å få en jobb der jeg får praktisert strafferett. Forsvarerrollen tiltrekker meg, samtidig som den utfordrer mine tanker og holdninger. Valg av oppgavetema kom til meg da jeg under studiet jobbet som fengselsbetjent ved Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt. Der fikk jeg et visst innblikk i hvordan forsvarer-klient forholdet utarter seg under både varetekt og soning av dom eller forvaring, samtidig som jeg ble oppmerksom på tilfeller av blant annet klientkapring, innførsel av gaver og rådgivning som det kom reaksjoner på. I tillegg er forsvareretikk ofte fremme i mediebildet. Valg av tema bunner med andre ord i interesse, nysgjerrighet og engasjement for feltet.

1.5 Oppgavens oppbygning

Innledningsvis presenteres oppgavens tema og problemstilling, som skal sette en standard for den videre drøftelse.

Deretter sier jeg noe generelt om etikk og yrkesetikk, samt om forsvarerens rolle og oppgaver. Dette for å gi en innføring i de ulike begreper, som til sammen utgjør oppgavens tema ”forsvareretikk”.

Videre går jeg gjennom rettskildene som er relevante for å kunne drøfte forsvareretikk og hvor grensene går når man som advokat skal ivareta sine klienters interesser.

Ytterligere sier jeg noe om hvilke sanksjoner en advokat som bryter de yrkesetiske normer kan pådra seg.

Under punkt 6, som utgjør oppgavens hoveddel, drøfter jeg oppgavens tema og problemstilling i lys av aktuelle og konkrete situasjoner som kan oppstå i en forsvarers virke med utgangspunkt i RFF og/eller RGA.

I oppgavens siste del vil jeg oppsummere oppgavens tema og problemstilling.

Til slutt følger litteraturliste samt RFF og RGA som vedlegg.

2. Nærmere om etikk

2.1 Hva er etikk, og hvordan kommer den til uttrykk?

Etikk stammer fra det greske ordet *ethos*, som betyr holdning eller karakter², og er ”den gren av filosofien som undersøker hva som er rett og hva som er galt, og som setter normer og prinsipper for riktig handling”³.

Det er når vi står overfor ulike handlingsvalg at etikken gir oss en hjelpende hånd. Ut fra den enkeltes holdninger, samt skrevne og uskrevne regler, faller man ned på det valg som etisk sett anses for å være det riktige, eller det mest riktige.

Men som Vegard Martinsen⁴ påpeker, vil en type etikk alltid måtte ses i sammenheng med det formål den som handler ønsker å oppnå. For å kunne formulere ulike etiske teorier må man derfor alltid være klar over hva formålet med den konkrete handlingen er.

² <http://no.wikipedia.org/wiki/Etikk>

³ Vegard Martinsen, s.1 i *Filosofi: en innføring*, <http://www.filosofi.no/etik>

⁴ s. 1 i *Filosofi: en innføring*, <http://www.filosofi.no/etik>

Eksempelvis vil etikken arte seg ulikt ettersom formålet er å tjene samfunnet, sin profesjon, seg selv som enkeltmenneske, eller den plikt man er pålagt gjennom lover og regler.

I alle samfunn finnes det etiske handlingsnormer. Noen er universelle og tidløse. Andre er lokale og i stadig forandring. Videre kjennetegnes etikken ved at den kommer til uttrykk på ulike måter.

For det første vil normer for rett og galt i stor grad komme til uttrykk gjennom våre skrevne juridiske lover og regler. La oss ta strl. §§ 233 og 267 som eksempler. Å forby drap eller ran er ikke bare straffbart, men også uetisk. At jussen og etikken hos oss ofte er sammenfallende er dog ikke tilfeldig. Når Stortinget vedtar lover og regler er de som hovedregel basert på hva som anses for å være den alminnelige oppfatning av hva som er rettferdig og rimelig.

I noen tilfeller vil jussen og etikken imidlertid bare være delvis overlappende eller til og med motstridende. Alle bilister vet for eksempel at det er straffbart å kjøre over den fastsatte fartsgrense. Men de aller fleste vil nok være enige i at å kjøre i 85 km/t i en 80-sone ikke er spesielt graverende eller uetisk. Å drikke alkohol på offentlig sted er også straffbart etter alkoholloven § 10-1 første ledd, jf. § 8-9 første ledd nr.5, men de færreste vil nok mene at å ta seg en øl i parken en varm sommerdag er å forakte. Vi ser med andre ord at samfunnet ikke nødvendigvis alltid er enig med lovgiver, selv om de blir pålagt eller forbudt å utføre en handling etter loven.

At man følger alle juridiske lover og regler betyr nødvendigvis heller ikke at enhver handling man gjør alltid er den rette. Det finnes etiske regler som ikke har noen juridisk forankring, men som likevel styrer menneskers handlingsvalg. At det for eksempel er galt å lyve og uetisk å være utro mot sin ektefelle er noe de aller fleste er enige om. Etikken kommer med andre ord også til uttrykk gjennom uskrevne sosiale normer, enten om det er sedvaner som har vokst frem over lang tid, regler for skikk og bruk, eller lokale

”spilleregler”. Ytterligere kommer ens egne holdninger og meninger, som kan avvike i større eller mindre grad fra den allmenne uskrevne etikk.

Vi ser etter dette at etikken har et videre anvendelsesområde enn jussen, og at å begå etiske overtramp ikke nødvendigvis har noen sammenheng med å holde seg innenfor det formelt lovlige. Etikken omfatter med andre ord alle eksisterende normer og prinsipper for menneskers handlingsvalg, uansett om de er skrevne, uskrevne, universelle, lokale eller individuelle.

2.2 Yrkesetikk for forsvarere

Som nevnt ovenfor kan man først snakke om en bestemt etisk teori når man har definert formålet med en konkret handling. Yrkesetikk er en egen type etikk som regulerer hvordan ulike yrkesgrupper bør oppføre seg i egenskap av den profesjonen de innehar.

Utgangspunktet for yrkesetikken vil alltid være den rådende alminnelige samfunnsetikk. Men ved utøvelsen av en bestemt profesjon kommer man opp i spesielle valgsituasjoner som krever mer detaljerte normer⁵. Helsepersonell, prester, lærere og journalister er blant de som har egne etiske regler for utøvelsen av sitt yrke. For jurister har det naturlig nok også utkrySTALLISERT seg egne etiske retningslinjer gjennom praksis og diskusjon. Man snakker ofte om ”juristetikk” som en egen type etikk, men på grunn av de ulike juridiske roller har man sett seg nødt til å differensiere etiske regler også mellom juristene. Dommeren har for eksempel andre retningslinjer å forholde seg til enn forvaltningsjuristen, advokaten eller universitetslæreren. Forsvareren vil igjen måtte forholde seg til en annen etikk enn for eksempel forretningsadvokaten. Sistnevnte utbroderer jeg nærmere under pkt. 3.5 om ”forsvareren vs. den sivile advokaten” og pkt. 4, herunder særlig forskjellene på RGA og RFF.

⁵ Johs. Andenæs, s.1 i *Juristrollen og yrkesetikk*, www.lovdato.no

I likhet med Nadia Halls sitat innledningsvis er det også min oppfatning at god etikk for forsvarere er særlig viktig som et supplement til et rent kvalitativt godt juridisk arbeid. Særegent for advokater som praktiserer strafferett, er at de representerer mennesker som er mistenkt eller siktet for straffbare handlinger mot individer eller samfunnet. En forsvarers handlinger vil med andre ord ikke bare få betydning for aktørene i den konkrete sak, men også for utenforstående enkeltindivider og samfunnet som helhet. Selv om det er dommeren i kombinasjon med lovgiver som bestemmer utfallet i straffesaker, vil forsvareren med sin makt og holdninger indirekte kunne påvirke blant annet den politiske opinion. Dette gjør at forsvareren blir satt i en utsatt og utfordrende situasjon.

At forsvarere i tillegg er ansett for å ha et frynsete rykte, gjør det desto viktigere å ha en grunnleggende god etikk for å kunne oppnå tillit og respekt.

3. Nærmere om forsvareren

3.1 Forsvareren i et nøtteskall

Forsvarerstanden er gjennomgående ute i hardt vær. Nyhetsbildet er til stadighet preget av store og alvorlige straffesaker, der forsvareren ofte må på banen for å uttale seg på vegne av sin klient. I tillegg dukker det med jevne mellomrom opp saker i media som omhandler enkelte forsvarere og den slette yrkesetikk de påstår å utøve. I den senere tid har det blant annet vært fokus på påstander om utbredt forsøk på klientkapring i fengslene⁶, som stridende mot advokatenes egne etiske regler⁷.

Min oppfatning er at allmennheten ser på den klassiske forsvarsadvokat som en følelsesløs, selvsentrert og uærlig person, som tjener stores summer på å få flest mulig klienter frikjent,

⁶ Se bl.a. <http://www.morgenbladet.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20100618/OAKTUEL/706189943>

⁷ Se RFF pkt. 1.1 til 1.4, jf. RGA pkt. 3.1.1

og som ikke har skrupler når det kommer til hva og hvor langt de går i kraft av sin rolle. Mange tror at man som forsvarer nettopp ”forsvarer” klientens handlinger, og at hun alltid prosederer på frifinnelse til tross for at hun enten vet eller tror at klienten er skyldig.

Medieeksponeringen er nok en viktig årsak til forsvarerstandens dårlige renommé, samt den lave tilliten yrkesgruppen har hos allmennheten. Videre vil nok den stadige eksponeringen av amerikanske filmer og tv-serier, som fremstiller forsvarere i et urealistisk (men underholdende!) lys være av betydning. En ytterligere årsak kan nok være mangel på generell kunnskap om hva forsvarerrollen faktisk innebærer. Til slutt vil nok også noen personligheter innen forsvareryrket kunne være med på å ødelegge for resten av standen, med sine bryske uttalelser eller væremåter, samt tidvis uetiske standarder.

Det er kanskje ikke rart at forsvareryrket er utskjelt, sagnomsust og ikke minst misforstått. Før jeg befatter meg med de forsvareriske problemstillinger, finner jeg det nødvendig å si noe om oppdragets prosessuelle sider, forsvarerens oppgaver og hva som er særegent for hennes virke. Dette for å gi en innføring i forståelsen av hvorfor standen møter på stadige og særegne etiske utfordringer.

3.2 Rett og plikt til å la seg bistå av en forsvarer

Det følger av strprl. § 94 at den som er siktet for noe straffbart har *rett* til å la seg bistå av en forsvarer på ethvert trinn av saken. Påtaleinstruksen § 8-1 annet ledd utvider retten til også å gjelde den som er mistenkt.

I noen tilfeller er det imidlertid en *plikt* å la seg bistå av en forsvarer. Dette gjelder i hovedsak under alle hovedforhandlinger, i rettsmøte der spørsmålet om varetekstsfengsling skal avgjøres, og ved tilståelsesdom på nærmere vilkår, jf. strprl. §§ 96, 98 og 99. Visse unntak og særregler fremgår av strprl. §§ 96-99.

I utgangspunktet er forsvarervalget fritt, jf. strprl. § 94 og RFF pkt. 1.1. Det betyr at retten skal oppnevne den forsvarer som den mistenkte ønsker å benytte seg av. Regelen er først og fremst begrunnet i hensynet til klienten, som skal føle at han har tillit til den som skal gi råd og tale hans sak utad.

Skulle siktede gi uttrykk for ikke å ville ha forsvarer i plikttilfellene, må retten oppnevne en offentlig forsvarer, jf. strprl. § 100. Det samme gjelder hvis retten finner at oppnevning av den ønskede advokaten fører til vesentlig forsinkelse eller forholdene ellers gjør det utilrådelig. Et typisk eksempel vil være der en mistenkt krever en kjent advokat, men der oppnevningen vil medføre at prosessen utsettes mer enn nødvendig fordi hun på daværende tidspunkt ikke har tid til å påta seg oppdraget.

3.3 Hvorfor trenger mistenkte/siktede forsvarer?

Til tross for at forsvarerrollen av mange blir utskjelt, er det likevel få som setter spørsmålstegn ved den – slik bistand tas nærmest for gitt. Et viktig og interessant spørsmål er likevel hvilken rolle forsvareren skal fylle.

Påtalemyndigheten skal være objektive. De plikter å få frem både det som taler til gunst og ugunst for tiltalte, jf. strprl § 226 tredje ledd. Og skulle aktoratet svikte, er det domstolens oppgave å sørge for at saken blir fullstendig opplyst, jf. strprl. § 294, og at enhver tvil skal komme tiltalte til gode. Man skulle dermed tro at vi har nok aktører i rettssystemet som sørger for at den mistenkte/siktede får en rettferdig rettergang, og at alle hans interesser blir tilstrekkelig ivarettatt.

Ifølge Jon Christian Elden er ”forsvarerens oppgave (...) å være opponent og kritiker ved den rettslige etterprøvingen av bevismaterialet: Å stille de kritiske spørsmål, peke på manglene, prosedere på svikten og være den ytterste skranke for at urett ikke skjer”⁸.

En av straffeprosessens oppgaver er ønsket om å oppnå flest mulig materielt riktige avgjørelser. Men som Knut Blom påpeker⁹, overskygges dette målet av noe enda viktigere: å sørge for at ingen blir uskyldig dømt. Det er et gjennomgående ”ordtak” i straffeprosessen, som sier at det er bedre at ti skyldige går fri, enn at én uskyldig blir dømt. Sånn sett kan man si at forsvarerinstitusjonen fungerer som et siste sikkerhetsnett med denne målsettingen i bakhodet.

Retten til bistand fra forsvarer er således noe lovgiver har funnet nødvendig som et utslag av vårt straffeprosessuelle grunnprinsipp om at partene skal gis en ”rettferdig rettergang”, jf. EMK art. 6 nr. 1 som er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettighetsloven av 21. mai 1999.

En annen viktig begrunnelse er at retten til forsvarerbistand skaper tillit til rettssystemet vårt.

3.4 Forsvarerens hovedoppgaver

”Forsvareren har ett – og kun ett – ståsted. Hun representerer en klient som samfunnet har anklaget for å ha gjort noe galt. Oppgaven går ut på å *ivareta klientens interesser* så langt det lar seg gjøre innenfor eksamensløftet ”å fremme rett og hindre urett”¹⁰ (mine uthevinger).

⁸ s. 272 i *Er forsvareretikken død?*, www.lovdata.no

⁹ s. 4 i *Aktors og forsvarers stilling og oppgaver*, http://jura.ku.dk/njm/28/28_17.pdf

¹⁰ Jon Christian Elden, s. 271 i *Er forsvareretikken død?*, www.lovdata.no

3.4.1 "Ivareta sine klienters interesser" – RGA pkt. 1.2 annet ledd

RGA pkt. 1.2 annet ledd slår fast at advokaten "*plikter innenfor lovens ramme og etter beste evne å ivareta sine klienters interesser*". I RFF er også hensynet til klientens interesser en gjennomgående ordlyd i flere av retningslinjene. Spørsmålet er hva denne oppgaven innbefatter.

Klientivaretakelse, slik jeg forstår det, er en sekkepost som omfatter en rekke oppgaver og prinsipper. En sentral og viktig måte å ivareta sin klients interesser er blant annet å være "rådgiver og talsmann for sin klient", jf. RGA pkt. 1.2 fjerde ledd. At forsvareren videre opptrer uavhengig, lojalt og fortrolig, jf. RFF pkt. 2.1 til 2.3, er en forutsetning for å kunne utøve klientivaretakelse. Ytterligere vil sikringen av at klientens rettigheter etter loven blir respektert og fulgt, samt omsorg utover det rent juridiske også være omfattet, jf. RFF pkt. 2.1 og pkt. 2.5. Etter min mening kan samtlige punkter i de etiske regler knyttes opp mot fanebestemmelsen om klientivaretakelse, ikke bare de som er nevnt ovenfor. En viktig skranke ligger likevel i at plikten må foregå "innenfor lovens ramme", slik at man som forsvarer ikke kan argumentere med at hva som helst vil være i sin klients interesse.

En viktig huskeregel er likevel at klientens interesser ikke nødvendigvis alltid er frifinnelse eller lavest mulig straff. Det er klienten som skal sette premissene, og som forsvareren som utgangspunkt lojalt bør følge opp, eksempelvis hvis den mistenkte erkjenner skyld, og ønsker å gjøre opp for seg ved å sone sin straff i fengsel. Å motarbeide klientens vilje i en slik situasjon vil ikke være å ivareta sin klients interesser. Forsvareren kan naturligvis ikke straffes i en slik situasjon, men hun har likevel begått et etisk overtramp. I andre tilfeller vil forsvareren kunne mene at en annen løsning enn den klienten tilkjennegir vil være i hans interesse.

Med de yrkesetiske regler samt eget skjønn som rettesnor, må forsvareren fra oppdragets oppstart til dets avslutning, hele tiden spørre seg selv: hva vil være til det beste for klienten i denne konkrete situasjonen innenfor de skranker som er fastsatt i loven?

3.4.2 "Fremme rett og hindre urett" – RGA pkt. 1.2 første ledd

Ved siden av ivaretagelse av klientens interesser, skal forsvareren samtidig "*fremme rett og hindre urett*", jf. RGA pkt. 1.2 første ledd. Som jusstudent avlegger man også et eksamensløfte ved endt studie med samme ordlyd. Spørsmålet er hvordan oppgaven skal tolkes, og ikke minst om den strider mot eller er forenlig med oppgaven om klientivaretagelse.

For sivilrettslige advokater vil samhandlingen mellom de to oppgavene sjelden være et problem. Da ordlyden fikk sin utforming i 1973, ble det fremholdt av Advokatforeningen at å "*fremme rett og hindre urett*" ikke var spesielt forenlig med forsvarerrollen¹¹. Den ble likevel innført som en fanebestemmelse.

At ordlyden "å fremme rett og hindre urett" i motsetning til oppgaven om å ivareta sine klients interesser, ikke er inntatt i RFF tyder også på at målsettingen for forsvarere er problematisk. Spørsmålet blir således hvilken betydning oppgaven om å "*fremme rett og hindre urett*" har for advokater som praktiserer strafferett.

Etter min oppfatning kan ordlyden tolkes på flere måter. På den ene siden kan plikten forstås som at advokaten må sørge for at den materielle sannheten kommer frem i dagens lys. Å prosedere på uskyld mot bedre vitende for eksempel, vil etter dette ikke være å "*fremme rett og hindre urett*". Forståelsen bygger således på at forsvareren fungerer som en rettferdighetens tjener i det offentlige interesse, der målsettingen er at den faktiske sannhet blir lagt på bordet.

På den annen side kan ordlyden forstås som at forsvareren må sørge for at klientens prosessuelle rettigheter blir oppfylt. Forsvareren må med andre ord sørge for at ingen blir uskyldig dømt, og at hennes klienten skal få en rettferdig rettergang ut fra de lover og regler som eksisterer. Selv om en klient som har erklært skyld overfor sin forsvarer ikke

¹¹ s. 2 i Kommentartutgaven til RGA

blir dømt i retten, kan man i ytterste konsekvens likevel si at advokaten ”fremmer rett og hindrer urett” fordi hun greier å overbevise retten om at det ikke foreligger tilstrekkelig bevis til å kunne felle vedkommende¹².

Andreas Føllesdal¹³ og Marianne Bahus¹⁴ velger å se på forsvarervirket i et mer helhetlig og institusjonelt perspektiv, der rollen inngår som en del av et apparat, som samlet sørger for rettferdighet og rettsikkerhet. For som Føllesdal påpeker ”fører det galt av sted om vi forsøker å vurdere den moralske siden av en enkelt handling isolert fra den praksis den inngår i (...). Isteden må man se seg selv som medlem av en yrkesgruppe som har en avgrenset rolle innefor rettsapparatet som helhet (...). Det er ikke den enkelte, men rettsapparatet samlet som har til oppgave å ”bidra til at den som har retten, får den gjennomført”¹⁵.

Plikten om ”fremme rett og hindre urett” blir med andre ord å forstå som en del av plikten om å ivareta sine klienters interesser, der ivaretakelsen består i å sørge for at klientens straffeprosessuelle rettigheter blir oppfylt så langt det lar seg gjøre. Følgelig blir de to hovedoppgavene ikke motstridende.

Et annet spørsmål er hvor langt en advokaten kan gå i sitt forsvar innenfor pliktene om å ”ivareta sin klienters interesser” og ”fremme rett og hindre urett”. Det er dette som er oppgavens hovedproblemstilling, og som vil bli belyst under i kapittel 6.

¹² Arne Gunnar Aas, s. 29 i *Aktivt forsvar* samt pkt. 6.7.1 under der denne problemstillingen diskuteres nærmere

¹³ s. 5 i *Å fremme rett og hindre urett: Juristetikk*

¹⁴ fra forelesning i profesjonetikk av Marianne Bahus, <http://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JFEXFAC04/v09/undervisningsmateriale/bahusPROFESJONSETIKK.pdf>

¹⁵ s. 5 i *Å fremme rett og hindre urett: Juristetikk*

3.5 Forsvareren vs. den sivile advokaten

Forsvarerollen skiller seg fra den sivile advokatrollen på ulike måter.

For det første vil møtet med klientenes tragiske menneskeskjebner være en del av forsvarerens hverdag. Historier om vold, rusmisbruk, psykiske lidelser og personlighetsforstyrrelser henger ofte sammen med straffbare forhold. Å bli eksponert for slike historier blir en naturlig og nødvendig del for å kunne sette seg inn i saken og forberede klientens forsvar. På den ene siden kan innsikt i klientens bakgrunn og liv gi forsvareren fordelen av å kunne se saken på måter andre ikke gjør. På den annen side kan møtet med klientens skjebne gå utover rasjonalitet og fornuft i saken.

For det annet vil mange klienter ofte være krevende å ha med å gjøre. Deres bakgrunn og personligheter gjør at de kan være uberegnelige og impulsive, det være seg om de plutselig vil bytte forsvarer eller at de endrer forklaring. Videre vil problemer med rus og psykiske lidelser medføre at deres atferd kan endre seg, for eksempel i form av utagering, truende atferd, depresjoner eller psykoser. For forsvarere kan dette elementet bli svært utfordrende ettersom de nedlegger mye engasjement og arbeid i et oppdrag, som uforutsett kan ta helomvending på grunn av en klients krav eller oppførsel. Dette i motsetning til en advokat i en sivil sak, hvor partene ofte er mer resurssterke, tilregnelige og lettere å forholde seg til enn straffetiltalte.

For det tredje skiller rollen seg ut ved at man som forsvarer ofte står alene mot et stort maktapparat. I motsetning til sivile saker vekker mange straffesaker ofte stor interesse i media. Å skulle være sin klients talerør i en sak som for eksempel gjelder tiltale om en grusomt utført sedelighetshandling vil for mange oppleves som vanskelig og ensomt. Ikke bare har man hele påtalemyndigheten mot seg, men også ofte samfunnet, som automatisk ofte vil identifisere forsvareren med klienten.

For det fjerde skal forsvareren kunne yte mer enn juridisk bistand. Han skal kunne vise omsorg, medmenneskelighet og empati ovenfor sin klient, samtidig som han må kunne se bort fra egne tanker og følelser i forhold til sakens natur. Et snev av hardhudet kynisme må til for å kunne jobbe som forsvarer. I tillegg må man være utadvendt, selvsikker, og inneha et visst skuespillertalent og behov for ekshibisjonisme. En forsvarer må være uredde og ikke minst være glad i uforutsigbare arbeidsdager og møtet med mennesker.

4. Forsvareretikkens rettslige rammer

Regler om hvordan forsvareroppgaven skal utføres, er i liten grad lovbestemt. Strprl. inneholder riktignok et eget kapittel med overskrift ”forsvareren”, men reglene regulerer kun de prosessuelle sidene av oppdraget, jf. gjennomgangen i oppgavens pkt. 3.2.

Utover dette inneholder domstolloven av 13. August 1915 nr. 5 (heretter dstl.) kapittel 11. bestemmelser om blant annet organiseringen av advokatvirksomhet samt om tilsyns- og disiplinærsystemet. Dstl. kapittel 11 tolkes som å ha et formål å sikre kvalitet ved utøvelsen av advokatvirksomhet, slik at bestemmelsene først og fremst har et overordnet ”etisk siktemål”¹⁶.

En lovbestemmelse er imidlertid sentral for selve utøvelsen av forsvareryrket, i det minste som et utgangspunkt. I dstl. § 224 første ledd heter det at advokatvirksomhet skal utøves ”i samsvar med god advokatskikk”. Videre heter det i annet ledd at ”Den Norske Advokatforening kan utarbeide nærmere regler for hva som skal anses som god advokatskikk. Reglene kan stadfestes av Kongen og har i så fall virkning som forskrift”.

”Regler for god advokatskikk” ble utarbeidet av Den Norske Advokatforening, og ble den 20. November 1996 inntatt som kapittel 12 i advokatforskriften ved kongelig resolusjon.

¹⁶ Jan-Fredrik Wilhelmsen og Geir Woxholth, s. 21 i *Juristetikk*

Opprinnelig fungerte RGA som internregler for Advokatforeningens medlemmer, men etter lovendringen og ikrafttredelsen av forskriften, er RGA i dag gjeldende for alle praktiserende advokater i Norge.

Men fordi ”det ofte oppstår spørsmål om advokatens holdning i de spesielle situasjonene som kan oppstå i rollen som forsvarer”¹⁷ utarbeidet Advokatforeningens representantskap i ettertid ”Retningslinjer for forsvarere”. RFF ble vedtatt 19. November 1999, og siste endring ble inntatt 29. Mai 2009. I RFF’s innledning heter det at ”Retningslinjene baserer seg på, og er en utdypning av Regler for god advokatskikk”. RFF er med andre ord forsøkt tilpasset den særegne etikk forsvarerstanden ofte konfronteres med, og skal fungere som en presiserende og utdypende kilde der RGA ikke gir tilstrekkelig veiledning.

En viktig begrensning ligger likevel i at RFF ikke er en del av Advokatforskriften. Foreningen uttaler likevel at retningslinjene forutsettes lagt til grunn av Advokatforeningens medlemmer¹⁸.

Det første spørsmålet er hvilken rettskildemessig vekt RFF har for foreningens medlemmer. Ettersom RFF ikke har forskrifts rang vil det være nærliggende å tolke RFF som en privatrettslig avtale mellom Advokatforeningen og dens medlemmer. Anser man RFF på lik linje med privates praksis vil RFF’s egenvekt være relativt svak¹⁹. Ser man bort fra vektspørsmålet er min påstand at RFF likevel har en betydelig funksjon som et etisk oppslagsverk. RFF er tross alt skrevne retningslinjer basert på langvarig praksis og holdninger utformet av jurister med selvopplevde utfordringer og erfaringer.

Mitt synspunkt leder så over til neste spørsmål: hvilken virkning har RFF for de som ikke er medlemmer i Advokatforeningen? Som en følge av at retningslinjene ikke er lovregulert er utgangspunktet at RFF ikke er bindende. I sin ytterste konsekvens betyr det at dersom en handling strider mot RFF men er i overensstemmelse med RGA, befinner de seg innenfor

¹⁷ s. 1 i innledningsavsnittet til RFF

¹⁸ s. 1 i innledningsavsnittet til RFF

¹⁹ Torstein Eckhoff, s. 23 og s. 244 flg., i *Rettskildelære*

det etisk akseptable skrevne regelverk. Videre har det betydning for klageadgangen til disiplinær- og tilsynssystemet²⁰. Det er likevel min oppfatning av samtlige forsvarere føler seg bundet av RFF i større eller mindre grad, uavhengig av et eventuelt medlemskap hos foreningen. En forsvarer som stadig beveger seg på grensen til det uetiske vil i det lange løp miste sin respekt og tillit selv om hun ikke skulle være formelt bundet av RFF eller motta noen disiplinærreaksjoner²¹. I denne avhandlingen skiller jeg ikke mellom medlemmer og ikke-medlemmer, og legger til grunn at alle forsvarere føler seg bundet av RFF.

RGA og RFF er således de viktigste og mest sentrale rettskildene for utøvelsen av forsvareretikk, og vil være utgangspunktet for enhver advokat som lurer på hvordan en etisk problemstilling skal løses.

Til tross for de etiske reglers eksistens og viktighet, gir de i mange tilfeller liten eller ingen veiledning i forhold til de konkrete situasjoner en forsvarer kan komme opp i. Som det vil fremkomme underveis i oppgaven er ordlydene i de etiske regler ofte vage og skjønnsmessige, noe som medfører at det må hentes argumenter fra andre tolkningsfaktorer.

Så vidt meg bekjent finnes det ingen forarbeider som presiserer innholdet i de etiske regler. Det finnes imidlertid en kommentarutgave til RGA, som ble utgitt i 2005, og oppdatert i 2009. Utgaven inneholder kommentarer til hver enkelt bestemmelse, samt en henvisning til relevant praksis fra Disiplinærnemnden.

Den praksis som fremgår av Disiplinærnemndens avgjørelser er naturligvis også relevant. Nemnden kan her komme med prinsipielle uttalelser om grensene for god advokatskikk i sammenheng med konkrete situasjoner. En gjennomgang i Lovdatas arkiv viser imidlertid at det er svært få avgjørelser som omhandler forsvarere, og enda færre som gjelder RFF

²⁰ Se nærmere om disiplinær- og tilsynssystemet under pkt. 5.1

²¹ Se nærmere om tap av tiltro som sanksjon under pkt. 5.2

direkte. De som finnes synes å konkludere med grunnlag i RGA, selv om det foreligger påstander om at RFF er overtrådt. I ADA 2005-103 ble eksempelvis en forsvarer innklaget med den påstand at han hadde brutt RFF pkt. 4.2 for sine uttalelser rettet mot en dommer. Nemnden kom til at advokaten hadde brutt RFF Pkt. 4.2 og RGA pkt. 4.1. I ADA 2005-15 viste den innklagede til RFF pkt. 3.5 i forbindelse med at han hadde henvendt seg til motparten under etterforskningen. Nemnden kom her til at advokaten hadde overtrådt RGA pkt. 4.6 da regelen ble ansett for å være en utdypning av RFF pkt. 3.5. Avgjørelsene tolkes som at en forsvarer ikke kan sanksjoneres kun med grunnlag i RFF dersom en lignende retningslinje ikke har et presiserende grunnlag i RGA, eller RFF eventuelt strider mot RGA.

Videre vil strl., strprl., EMK og praksis fra EMD være relevante argumentbærere.

Det finnes også skrevne etiske regler – ”Code of Conduct” som er fastsatt av Den Europeiske Advokatforeningen (CCBE), og som Advokatforeningen har forpliktet seg til å ta i betraktning ved reguleringen av de norske etiske regler ettersom de er medlemmer av CCBE. Jeg har imidlertid valgt å avgrense mot Code of Conduct av hensyn til oppgavens omfang.

I tillegg finnes det en rekke juridiske artikler angående emnet, som utdyper og konkretiserer forsvaretikken, særlig der de etiske reglene gir liten veiledning.

Wilhelmsen og Woxholth viser også til de muntlige råd og den veiledning som overleveres fra tidligere advokatgenerasjoner til de neste, samt det obligatoriske advokatkurset som en relevant kilde²².

Den siste rettskilde som er verdt å nevne er det uskrevne allmenne etikken som sier noe om gjeldende normer for god folkeskikk og sunn fornuft. Vi snakker her om regler som ikke har forankring i yrkesetikken, men som er generelle samfunnsholdninger som er gjeldende

²² s. 21 i *Juristetikk*

til enhver tid, og som er gjenstand for tilpasninger til sted og rom. Slik jeg ser det vil den uskrevne etikken være et særlig viktig supplement til de skrevne rettskildefaktorer, nettopp fordi de etiske grensene kan være så flytende, og det i tillegg er viktig å følge den generelle samfunnsetikken for å kunne oppnå tiltro og tillit. Den uskrevne allmenne etikken blir altså en form for rimelighetsvurderinger eller reelle hensyn.

5. Sanksjoner ved brudd på god forsvareretikk

5.1 Disiplinær- og tilsynssystemet

Som nevnt ovenfor i pkt. 2.1 vil brudd på yrkesetikken som hovedregel ikke kunne straffes. Unntaket er der lovgiver har funnet at en advokats handlinger er så uetiske at de også kvalifiserer til straff, jf. eksempelvis strl. § 166 om medvirkning til falsk forklaring.

For å kvalitetssikre juridiske tjenester samt sørge for at det opprettholdes en høy etisk standard blant praktiserende advokater, er det imidlertid opprettet et såkalt tilsyns- og disiplinærsystem. De ulike tilsyns- og disiplinærorganene som det vises til nedenfor, har til hovedoppgave å utøve tilsyn og kontroll, samt meddele reaksjoner ved brudd på god advokatskikk.

Advokatforeningens syv regionale disiplinærutvalg behandler klager fra klienter og andre med rettslig klageinteresse, på advokater som påstås å ha brutt RGA, jf. foreningens vedtekter § 13-1. Er den innklagede medlem av foreningen fungerer disiplinærutvalgene som obligatorisk førsteinstans. Er advokaten ikke medlem kan utvalgene behandle klagen dersom den innklagede samtykker. Dersom utvalget finner at den innklagede har brutt god advokatskikk, meddeles kritikk eller irettesettelse. I alvorlige tilfeller kan det også meddeles en advarsel. Disiplinærutvalgene har også myndighet til å innrapportere mistanke

om kritikkverdige forhold som omfattes av advokatforskriftens kapittel 4, til Tilsynsrådet for advokater, jf. vedtektene § 13-2.

Beslutninger fra Disiplinærutvalgene kan innklages til Disiplinærnemnden, jf. advokatforskriftens § 5-3, som er et uavhengig offentlig klageorgan. Der advokaten ikke er medlem av Advokatforeningen, og ikke ønsker klagen behandlet hos et utvalg, fungerer nemnden som førsteinstans. I likhet med utvalgene kan nemnden meddele kritikk, irettesettelse eller advarsel. I tillegg kan den fremme forslag til Advokatbevillingsnemnden om å tilbakekalle en advokatbevilling etter dstl. § 230. Beslutninger som er truffet av Disiplinærnemnden kan ikke påklages. Et sivilt søksmål mot nemndens avgjørelser kan imidlertid reises mot Staten ved Disiplinærnemnden, jf. dstl. § 227 syvende ledd.

Advokatbevillingsnemnden har som hovedoppgave å treffe vedtak om tilbakekallelse eller suspensjon av advokatbevillinger etter dstl. §§ 219 tredje ledd og 230, etter forslag fra Tilsynsrådet eller Disiplinærnemnden, jf. dstl. § 226 annet ledd. Der forslagene ikke tas til følge kan nemnden i stedet meddele vedtak om irettesettelse eller advarsel, jf. dstl. § 226 annet ledd. Nemndens vedtak kan ikke påklages, men kan bringes inn for retten med søksmål mot staten ved Advokatbevillingsnemnden, jf. dstl. § 226 tredje ledd. Nemnden har som ytterligere funksjon å være klageinstans for vedtak truffet av Tilsynsrådet etter dstl. § 224 fjerde ledd, jf. dstl. § 226 fjerde ledd.

Tilsynsrådet for advokatvirksomhet har til oppgave å føre en rekke tilsyns- og kontrolloppgaver overfor praktiserende advokater, jf. dstl. § 225. Rådet er imidlertid ikke et ordinært klageorgan, men kan i likhet med de øvrige organer meddele de samme reaksjonsformer dersom de finner at noen de fører tilsyn med har brutt god advokatskikk.

5.2 Tap av tillit

De ulike reaksjoner fra tilsyns- og disiplinærsystemet fungerer altså som formelle sanksjoner ved brudd på god advokatskikk.

Men selv om en forvarers opptreden ikke kvalifiserer for disiplinære forføyninger, eller der hun av ulike grunner ikke blir innklaget til tross for kritikkverdig oppførsel, er det viktig å påpeke at en forsvarers opptreden likevel kan anses som uetisk. I slike tilfeller finnes det imidlertid en annen type sanksjon: fordømmelse og tap av tillit fra advokatstanden og samfunnet for øvrig. En advokat som for eksempel får rykte på seg for å bedrive klientkapring, eller som generelt bedriver grensesprengende etikk, vil i det lange løp kunne pådra seg et så dårlig rykte at hun mister respekt og tiltro. Og når tilliten først er brutt, kan det være vanskelig å bygge den opp igjen. Sann sett vil fordømmelse og tap av tillit, ved siden av tap av advokatbevilling, kunne oppleves som den strengeste sanksjonen.

6. Etiske problemstillinger i forsvarerens virke

6.1 Etablering av forsvareroppgdraget

6.1.1 Interessesmotstrid – RFF pkt. 1.7, jf. RGA pkt. 3.2

For å kunne leve opp til forpliktelsen om å ivareta sin klients interesser, er advokaten ifølge RGA blant annet avhengig av å opptre tillitsfullt og uavhengig overfor sin klient, jf. pkt. 2.1 og 2.2. I tillegg plikter hun å bevare taushet om opplysninger som er betrodd henne, jf. pkt. 2.3. Disse prinsippene blir imidlertid satt på prøve dersom forsvareren kommer opp i en situasjon der hun eller en advokat ved samme kontorfellesskap eller firma, representerer en annen klient med motstridende interesser i pågående eller etterfølgende sak.

Utgangspunktet er at forsvarervalget er fritt, jf. RFF pkt 1.1, jf. strprl. § 94. Som en modifikasjon fra hovedregelen har Advokatforeningen utformet følgende retningslinje, *”En advokat må ikke påta seg et forsvareroppgjør hvis det kan oppstå interessemotstrid i samme sak, eller forskjellige saker med advokatens andre klienter eller i forhold til fornærmede. Det samme gjelder nåværende klienter til annen advokat ved samme kontor”*, jf. pkt. 1.7.

Med ”interessemotstrid” forstås at ivaretagelsen av én klients interesser ikke er forenlig med den annen klients interesser. Et typisk eksempel vil være der den ene siktede hevder at den andre siktede har utført den straffbare handlingen alene²³. Jeg vil her kun ta for meg tilfellet der flere advokater ved samme kontorfellesskap eller firma representerer ulike tiltalte i samme sak.

De etiske reglene er tause når det kommer til om den enkelte forsvarer har en plikt til å undersøke om det foreligger motstrid. Min intuitive oppfatning er at en advokat alltid bør undersøke om en motstrid foreligger ved oppdragets oppstart. Men som det fremgår av ordlyden i RFF pkt. 1.7 er det nok at det ”kan” oppstå motstrid. Selv om advokaten mener at det ikke foreligger motstrid på oppstartstidspunktet, tolkes retningslinjen som at hun også må vurdere om det er muligheter for at en slik problematikk kan oppstå på et senere tidspunkt i oppdraget.

I RGA pkt. 3.2.1 under overskriften ”interessemotstrid” heter det at en advokat ikke skal påta seg et oppdrag hvis det oppstår ”risiko” for brudd på hennes lojalitet, fortrolighet eller uavhengighet. I RGA pkt. 3.2.2, jf. pkt 3.2.6 om dobbeltrepresentasjon i fellesskap heter det videre at advokatene ikke må rådgis, representere eller handle på vegne av klientene dersom det foreligger en ”klar risiko” for motstrid. Etikkutvalget påpeker at det er tilstrekkelig at det foreligger en ”risiko” når man ser reglene i sammenheng, og at ordlyden

²³ s. 10 i *Interessekonflikt i straffesaker som forsvarsetisk problemstilling*

dermed gir anvisning på at advokaten må utvise særlig aktsomhet ved vurderingen av mulige interessekonflikter²⁴.

Det er viktig å påpeke at det ikke ligger noen automatikk i at det oppstår motstrid selv om et advokatfirma representerer to eller flere tiltalte i samme sak. I NOKAS-saken representerte advokatfirmaene Furuholmen, og Andenæs, Aaløkken og Veum henholdsvis to og tre tiltalte i samme sak. Begge firmaene uttalte at de vurderte motstridsproblematikken, som også ble diskutert med klientene. Begge firmaene konkluderte med at det ikke forelå en aktuell eller fremtidig interessekonflikt²⁵.

En kan imidlertid spørre seg om det ikke alltid vil være etisk betenkelig at ett firma representerer flere tiltalte i samme sak. Etter min mening vil det mer eller mindre alltid være en ”risiko” for at en motstrid kan oppstå underveis – det skal svært sikre holdepunkter til for å konkludere med det motsatte.

I RGA pkt. 3.2.5 heter det imidlertid at et samtykke fra klienten på nærmere vilkår kan medføre at firmaet likevel ikke må frasi seg oppdraget. Bakgrunnen for samtykkereglene må være at de først og fremst er gitt av hensyn til klienten, og at de derfor også kan fravikes dersom begge/alle klientene samtykker. Men i 2009 ble det tatt inn et nytt ledd i RFF pkt. 1.7 første ledd tredje setning: *”Samtykke fra klient skal ikke tillegges vekt i vurderingen av om advokaten kan påta seg forsvareroppdraget”*. Her strider altså de etiske regler mot hverandre. RGA har som nevnt ovenfor forskrifts rang og går dermed foran RFF ved motstrid. Konsekvensen her, ut fra en tolkning av disiplinærnemndens avgjørelser, blir da at en innklaget advokat ikke kan meddeles en reaksjon på bakgrunn av at samtykke ikke er gyldig etter RFF. En annen ting er at forsvarere likevel vil føle seg forpliktet til å følge RFF, som et tungtveiende etisk oppslagsverk.

²⁴ s. 22 i *Interessekonflikt i straffesaker som forsvarsetisk problemstilling*, Rapport avgitt av utvalg for forsvareretikk, nedsatt av Advokatforeningen og Forsvarergruppen (2008)

²⁵ s. 13 i *Advokatbladet nr.3/2007*

Spørsmålet om rettstilstanden ved motstrid problematiseres ytterligere ved at strprl. §§ 102 første ledd og 105 bestemmer at oppnevning av den forsvarer den mistenkte/siktede måtte ønske kan fravikes dersom forholdene gjør det ”utilrådelig”. Ordlyden synes å være mindre streng enn den som fremgår av de etiske regler. Frode Sulland uttaler at ”Det etiske regelverket går utenpå straffeprosessloven i spørsmålet om motstrid”²⁶.

I Orderud-saken ble en advokat oppnevnt som en av de siktedes medforsvarer, samtidig som han hadde kontorfellesskap med forsvarer til en av de øvrige tiltalte i saken. Advokatforeningens hovedstyre innklaget vedkommende til Disiplinærutvalget, som ga en fellende kjennelse²⁷. Domstolen²⁸ hadde først vurdert om oppnevningen var ”utilrådelig” etter strprl. § 102 annet ledd. Høyesterett konkluderte med at den oppnevnte medforsvareren kunne fortsette og begrunnet det i de prosessøkonomiske hensyn. Retten påpekte likevel det uheldige situasjonen, og uttalte at RGA og RFF normalt bør tillegges betydelig vekt.

Disiplinærnemnden konkluderte på sin side med at det forelå en risiko for interessenmotstrid mellom de siktede. Nemnden vektla særlig hensynet til publikums tillit til rettspleien samt advokatstanden generelt. Videre påpekte de at det ikke skal kunne sås tvil i forhold til advokatenes uavhengighet, fortrolighet og lojalitet, og da særlig i store straffesaker med bred medieomtale. Den innklagede ble meddelt en irettesettelse for overtredelse av RGA pkt. 3.2.2, jf. 3.2.6, jf. RFF pkt. 1.6.

Det etiske regelverket synes her å være nokså klart. Dersom det foreligger motstrid eller en risiko for motstrid, skal dobbeltrepresentasjon ikke foregå. Det er nok likevel ulik praksis med hensyn til hvordan ulike advokatfirmaer forholder seg til motstridsproblematikken. Så lenge det ikke foreligger motstrid på oppstartstidspunktet vil nok mange firmaer mene det er i orden å representere flere klienter i samme sak. Skulle det likevel oppstå motstrid underveis vet de også at det skal mye til for å miste klienten. Her vil prosessøkonomiske

²⁶ s. 15 i *Advokatbladet* nr.3/2007

²⁷ ADA-2001-88

²⁸ Rt. 2001 s. 536

hensyn samt den tillit som allerede er bygget opp mellom klient og forsvarer spille inn. Med mindre noen innklager dem til tilsyns- og disiplinærsystemet, og klienten i tillegg samtykker, får det heller ingen konsekvenser selv om det er begått et etisk overtramp.

6.2 Forsvarerens plikter og rettigheter

6.2.1 Uavhengighet – RGA pkt. 2.1, jf. RFF pkt. 2.5 annet ledd

For at en advokat skal kunne opprettholde sin profesjonalitet, er det avgjørende at han opptrer uavhengig overfor sine klienter. RGA pkt. 2.1.1 har uavhengighet som et alminnelig prinsipp, hvor det heter at *”For å leve opp til forpliktelsene som en advokat påtar seg, er det nødvendig (...) at hans råd og handlinger ikke påvirkes av uvedkommende hensyn (...), egne personlige interesser eller press utenfra. Advokaten må unngå at hans uavhengighet svekkes, og han må ikke gå på akkord med sin profesjonelle standard for å tekkes sin klient, retten eller tredjemenn”*.

Ved utøvelse av forsvarervirket vil uavhengighetsprinsippet stadig blir satt på prøve. Klienter vil sette krav til sin forsvarer som det vil være uetisk å gjennomføre. I tillegg vil kampen om klientene medføre at det er fristende å ”smøre” dem i form av for eksempel å gi gaver eller utføre tjenester, i håp om å holde på eller få lukrative oppdrag.

Uavhengighetsprinsippet har mange aspekter, og kan diskuteres opp mot flere ulike problemstillinger. I det følgende vil jeg diskutere prinsippet om uavhengighet opp mot plikten om klientomsorg.

I RFF pkt. 2.5 annet ledd heter det: *”Forsvareren skal gi siktede annen hjelp og støtte som er nødvendig, rimelig og naturlig i forbindelse med saken”*. Med ”annen hjelp og støtte” forstås hjelp utover det rent juridiske. Ordlyden ”nødvendig, rimelig og naturlig i

forbindelse med saken” er skjønnsmessig, og så vidt meg bekjent finnes det ingen avgjørelser i Disiplinærnemnden som presiserer innholdet nærmere. Vurderingen vil dermed falle ned på juridisk litteratur samt uskreven alminnelig etikk.

Under tar jeg for meg tre hypotetiske (men likevel sannsynlige) situasjoner som kan oppstå mens en klient sitter i varetekt.

1) En klient som sitter i varetekt ber forsvareren om å kontakte hans ektefelle for å holde henne løpende informert om sakens gang, samt yte den omsorg hun måtte trenge i forbindelse med påkjenningen ved at han sitter inne.

At forsvareren har andre oppgaver utover de rent juridiske er uomtvistet. Spørsmålet i dette tilfellet vil være om, og eventuelt hvor langt, ansvaret overfor de pårørende går.

Frode Sulland²⁹ uttaler at å informere de pårørende, gjennom samtaler og løpende informasjon, er en viktig og nødvendig del av oppdraget, ettersom det er en del av oppgaven om å ivareta sin klients interesser. Ansvaret, sier han, må likevel ligge ”innenfor rimelighetens grenser”³⁰.

Å informere den fengsledes ektefelle om sakens gang gjennom telefonsamtaler og eventuelle møter kan ses på både som nødvendig og rimelig. Det må likevel gå en grense for hvor mye tid og krefter man kan og vil bruke på slik bistand, samt type omsorg. Når det kommer til et eventuelt omsorgsansvar utover den rene informasjon, er jeg mer tvilende til at forsvareren bør hjelpe til for mye. Man kan kanskje se omsorg overfor pårørende som en forlengelse av klientivaretakelsen. Samtidig kan det vanskelig argumenteres med at ektefellen som ikke er mistenkt eller siktet for noe straffbart har samme behov for hjelp som klienten. Forsvareren skal tenke seg godt om før hun for eksempel fungerer som en hobbypsykolog overfor den innsattes ektefelle, eller hjelper til i hennes økonomiske anliggender. Hvor langt forsvareren ønsker å gå blir opp til en selv, men faremomentet her

²⁹ s. 26-27 i *Advokatbladet* nr. 3/2007

³⁰ s. 26 i *Advokatbladet* nr 3/2007

vil være at forsvareren gir mer omsorg enn det som anses nødvendig, rimelig og naturlig i forbindelse med saken, slik at uavhengigheten utfordres.

2) En klient ber den oppnevnte forsvareren om å ta med seg røyk og sjokolade, samt medisiner for sin ADHD-diagnose han har liggende hjemme når han kommer på fengselsbesøk. Hvis ikke truer han med å bytte forsvarer.

Det er svært vanlig at innsatte i fengsler ber forsvareren sin om å ta med ulike goder når de kommer på besøk. Røyk, snus, mat eller andre ”fordeler” blir ofte etterspurt. Min oppfatning er at advokater praktiserer dette dilemmaet svært ulikt. Noen tar nok med et måltid til fengselsbesøket som en hyggelig gest og har ikke problemer med det, mens andre kanskje har som fast prinsipp at de aldri tar med noe til de innsatte.

I eksempelet over mener jeg at trusselmomentet er det som gjør situasjonen problematisk. Med en gang den innsatte stiller vilkår som betingelse for at en forsvarer skal få fortsette oppdraget, og forsvareren lar seg styre, har hun etter min mening gjort seg avhengig av klienten og således tatt et uetisk valg. Kravet om å ta med medisiner er etter min mening heller ikke akseptabelt, uavhengig om det foreligger en trussel eller ikke. Ettersom advokaten ikke med sikkerhet kan si hva medisinen faktisk inneholder, bør forsvareren ta klar avstand til en slik etterspørsel. Dessuten får de innsatte foreskrevet medisiner i fengselet, noe som tilsier at bjellene bør ringe for forsvareren.

Nok en gang må advokaten her vurdere situasjonen og klienten opp mot uavhengighetsprinsippet. Å ta med seg litt snacks til et møte som forsvareren har avlagt flere besøk hos tidligere uten at klienten har satt noen krav, vil stille seg annerledes enn der en klient for eksempel krever en kartong røyk ved første møte som et vilkår for at forsvareren skal få oppdraget. Som fersk advokatfullmektig er det nok lett å tråkke i fellen, fordi man frykter at man vil miste oppdraget eller inntjeningen.

3) En klient er varetektsfengslet på grunn av mistanke om grov narkotikahandel. Klienten tar kontakt med sin forsvarer og ber han om åpne posten hans for å betale eventuelle regninger, samt ta kontakt med en kamerat for å be ham om å hente en pakke som skal ligge i en safe. Han forteller at pakken er en bursdagsgave til søsteren hans, som han har bestilt fra utlandet.

Å åpne post og betale regninger vil ofte være en naturlig og rimelig del av oppdraget, ettersom den innsatte ikke har mulighet til å gjøre dette selv mens han er fengslet. Forsvareren bør naturligvis sjekke både posten og fakturaene nøye, slik at han ikke medvirker til noe ulovlig.

Forespørselen om å ta kontakt med kameraten fremstår imidlertid som mer betenkelig. På bakgrunn av den mistanken som er rettet mot klienten, er det lett å forestille seg at pakken i safen inneholder narkotika, men som politiet ikke har funnet, og som den innsatte nå ber forsvareren om å hjelpe til å skjule. Her må advokaten ikke være naiv eller for godtroende. Forsvareren må nødvendig bli en ”løpegutt” for sin klient. Selv om den tjeneste det bes om etter all sannsynlighet er klokkeren, mener jeg at man som forsvarer bør avslå spørsmål om hjelp, selv om det bare foreligger et snev av mistanke om at man kan medvirke til noe ulovlig eller klart uetisk.

Eksempelene over viser at det kan oppstå mange situasjoner der forsvareren må veie hensynet til klientomsorg mot prisnippet om uavhengighet. Den generelle rettesnoren må her være at det er bedre å miste et oppdrag enn å miste sin integritet og profesjonalitet.

6.3 Forsvarerens rolle under etterforskningen

6.3.1 Rådgivning – RGA pkt. 1.2 fjerde ledd

I RGA pkt. 1.2 fjerde ledd heter det at ”*Advokaten plikter (...) å være rådgiver (...) for sin klient*”. Store deler av forsvareroppgavet består nettopp av å gi råd på de ulike stadier av straffesaken, og er en naturlig og nødvendig følge av hovedoppgaven om å ivareta sine klienters interesser.

Problemstillingen under dette punktet er hvilke råd forsvareren bør gi sin klient på etterforskningsstadiet. Når trækker forsvareren inn i, og eventuelt over, grensene for god etikk når råd skal gis? Jeg tar her for meg tre ulike situasjoner som er særlig aktuelle, og som ofte byr på etiske dilemmaer.

6.3.1.1 Skal forsvareren råde sin klient til å avgi politiforklaring? – RFF pkt. 3.2

Av strprl. § 232 første ledd fremgår det at før det foretas avhør av mistenkte skal han gjøres kjent med at han ikke plikter å avgi forklaring. Bestemmelsen gir uttrykk for selvinkrimineringsprinsippet, som er innfortolket i kravet om ”fair trial” i EMK art. 6 gjennom dommen Funke vs. Frankrike avsagt 25.02.1993. Prinsippet går ut på at den som er mistenkt eller siktet for noe straffbart ikke plikter å bidra til sin egen domfellelse.

Til tross for dette utgangspunktet foreligger det likevel en forventning hos oss om at siktede skal forklare seg. I strprl. § 93 annet ledd heter det at dersom siktede nekter å gi forklaring, eller forklarer seg forbeholdent, kan dette bli ”ansett for å tale mot ham”.

Spørsmålet er følgelig om forsvareren på etterforskningsstadiet skal råde sin klient til å forklare seg for politiet.

I RFF pkt. 3.2 heter det: *"Forsvareren må gi klienten råd om det vil være i hans interesse å forklare seg for politiet, og om forsvareren i så fall skal være tilstede under avhørene"*.

Vurderingstemaet for forsvareren er om det vil være i klientens "interesse" å avgi forklaring, herunder om klienten er tjent med å forklare seg i det konkrete tilfellet.

De fleste forsvarere vil som den store hovedregel være av den oppfatning at klienten vil være tjent med å forklare seg for politiet. Et avhør avgitt tidlig i prosessen virker mer troverdig, og vil ha større bevisverdi, enn for eksempel en forklaring som avgis etter at klienten har fått innsyn i saksdokumentene.

Men forsvareren må også ha anledning til å råde til det motsatte. Eksempelvis hvis det eneste beviset under etterforskningen er mistenktes forklaring, og forsvareren opplever at klienten på grunn av sin psykiske helse på daværende tidspunkt ikke er i stand til å forklare seg. I et slikt tilfelle kan det være til det beste for klienten å ikke avgi forklaring. Alternativt kan advokaten råde klienten til å utsette forklaringen til hans interesser anses å bli bedre ivarettatt.

En annet moment av betydning er hvor godt forsvareren har satt seg inn i saken. Også her kan det bli spørsmål å råde klienten til å utsette å avgi forklaring. Forsvarerstanden har store saksmengder og arbeider under et stadig tidspress. I sitt første møte med klienten kan forsvareren oppleve at hun ikke har tilstrekkelig oversikt over saken til å gi gode nok råd.

I RFF pkt. 3.2 annet ledd heter det: *"Forsvareren bør i alminnelighet ikke delta i politiavhør dersom han ikke på forhånd har fått innsyn i sakens dokumenter og hatt adgang til å snakke med klienten"*.

Retningslinjen synes å gi uttrykk for en minstestandard, der forsvareren som et minimum må ha fått tilgang til saksdokumentene og diskutert disse med sin klient. Men selv i et slikt tilfelle, kan det være legitimt å råde klienten til å utsette politiavhøret ytterligere, inntil

forsvareren føler at hun har satt seg godt nok inn i saken til å kunne delta i politiavhør. På den annen side bør forsvareren ikke trekke tiden for langt ut. Med tilgang til saksdokumentene bør hun kjapt kunne få en innføring i sakens faktum og kunne ivareta sin klients interesser på en tilfredsstillende måte i første omgang. Jeg vil tro at de fleste forsvarere på grunn av tidspress og saksmengden velger å råde sin klient til å avgi politiforklaring og selv delta under avhøret uten at de egentlig har full oversikt over saken.

Et annet eksempel som kanskje ikke er så praktisk, men som likevel er interessant, er de tilfellene der mistenkte gir uttrykk for et ønske om å ville avgi forklaring, men der forsvareren råder til det motsatte. En slik situasjon kan være etisk betenkelig. For det første vil det lett oppstå et mistillitsforhold, der klienten vil oppleve å ikke bli hørt. For det andre kan det være vanskelig å fullføre oppdraget på en god måte da mangel på lojalitet vil skape videre samarbeidsproblemer. Samtidig kan det være momenter som taler for at forsvareren på det gitte tidspunkt ikke anser det for å være i klientens interesse å avgi forklaring.

Et kjent eksempel der problemstillingen kom opp, var i 2008 i den såkalte Lommemannen-saken, der en mann ble pågrepet og varetektsfengslet på grunn av mistanke om en rekke seksuelle overgrep mot et stort antall barn over flere år. Hans forsvarer Tor Erling Staff rådet ham til å ikke avgi forklaring til politiet fordi han mente det ikke ville tjene han interesser³¹. Mistenkte endte imidlertid med å vrake Staff til fordel for en ny forsvarer – Gunhild Lærum. Kort tid etter byttet valgte mistenkte å avgi forklaring til politiet, hvor han innrømmet befatning med deler av saken³². Det blir umulig å si noe om bakgrunnen for hendelsen eller hvilket råd som var det beste ettersom samtalen de hadde med sin klient ikke er gjenstand for offentligheten. Eksempelet viser imidlertid at forsvarere kan ha ulike oppfatninger av hva som vil være til det beste for klienten, og at det ikke finnes forsvareretiske fasitsvar.

³¹ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/lommemannen/artikkel.php?artid=507131>

³² <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2427099.ece>

6.3.1.2 Hvordan skal forsvareren råde sin klient med tanke på innholdet i forklaringen? – RFF pkt. 2.4

Situasjonen er nå den at forsvareren har rådet sin klient til å avgi forklaring til politiet på et gitt tidspunkt, hvilket klienten har akseptert. I mange tilfeller vil klienten da henvende seg til forsvareren for å motta råd med tanke på forklaringens innhold. Problemstillingen er hvilke råd det i en slik situasjon vil være etisk forsvarlig å gi.

I RFF pkt. 2.4 heter det: *”Forsvareren må ikke tilskynde eller på annen måte medvirke til uriktig forklaring, falske bevis eller annen form for uredelighet”*.

Den samme regelen er nedfelt i strl. § 166, som bestemmer at den som medvirker til å avgi falsk forklaring i retten, kan straffes med bøter eller fengsel i inntil 2 år. Det typiske eksempelet vil være der forsvareren hjelper klienten å konstruere en forklaring. En slik handling er ikke bare uetisk, men også straffbar. Strl. § 166 gir således et eksempel på der etikken og jussen er sammenfallende, og der lovgiver anser handlingen for å være så alvorlig at den skal straffesanksjoneres. Spørsmålet her er hvilke handlinger som anses uetiske eller befinner seg i det etiske grenseland uten at strl. § 166 er overtrådt.

Sett at en klient er mistenkt for forsøk på tyveri etter strl. § 257. Forsvareren bør da begynne med å forklare klienten hvilke rettigheter han har etter loven, hva mistanken innebærer, hvilke bevis som foreligger, samt innholdet av straffebestemmelsene han er mistenkt for.

Den første utfordringen for advokaten kan her være hvordan hun overfor sin klient velger å presentere vurderingen av bevis materialet. Forsvareren skal ha anledning til å gi uttrykk for at bevisene i saken kan forstås på flere måter, ved å presentere ulike forklaringsalternativer. Samtidig må hun ikke legge det forklaringsalternativet som kan føre til frifinnelse i munnen på klienten.

En annen utfordring vil være å forklare innholdet i forsøksbegrepet. Det er naturlig at forsvareren forklarer forskjellen på når grensen for forsøk er overtrådt og ikke, og om tilbaketreden fra forsøk som straffrihetsgrunn etter strl. § 50. Men også her må forsvareren utøve forsiktighet i forhold til hvordan hun ordlegger seg. Det er forskjell på å forklare forsøksbegrepet i generelle juridiske vendinger, og si: ”Du kan for eksempel si at du hadde vært inne på tanken om å utføre et ran, men at du ikke hadde gjennomført noen handlinger utover dette slik at grensen for forsøk er overtrådt”. Selv om forsvareren måtte mene at dette var det riktige handlingsforløpet bærer ordleggingen preg av å kunne konstruere en forklaring.

Som Nadia Hall presiserer: ”Skillet er at forklaringen kommer fra siktedes eget hode og egen bruk av ord som følge av juridisk veiledning (...).Grensen mellom juridisk rådgivning og innhold i forklaring er her hårfin (...), flytende og uklar. Forsvareren må bruke sin forstand og være bevisst på når den etiske grensen overtres, og holde seg innenfor den”³³.

6.3.1.3 Bør forsvareren råde sin klient til å tilstå? – RFF pkt. 2.3

Det er ikke uvanlig at folk flest legger følgende oppfatning til grunn når en straffesak kommer opp for dagen: den som er mistenkt eller siktet for noe straffbart nekter alltid straffskyld, mens hans forsvarer på sedvanlig vis prøver å få klienten frikjent til tross for at forsvarer vet eller mener han er skyldig.

Virkeligheten er imidlertid den at i mange tilfeller tilstår den mistenkte umiddelbart i politiavhør, eller noe senere etter å ha vært i konfrontasjon med sin forsvarer. I slike tilfeller vil et stort antall saker avgjøres ved såkalt tilståelsesdom etter strprl. § 233, som er en forenklet rettergang å føre en straffesak for retten på. Der vilkårene for tilståelsesdom ikke foreligger, vil saken behandles i en vanlig hovedforhandling i tingretten, der straffeutmålingen vil være det sentrale temaet. I andre tilfeller kan den objektive skylden

³³ s. 156-157 i *Aktuelle etiske problemstillinger sett fra forsvarsadvokatens ståsted*

bevises, men spørsmålet for eksempel være om siktede begikk handlingen i nødverge etter strl. § 18. Allmennhetens bildet som fremstilt ovenfor er som regel ikke representativt for virkeligheten.

I en del straffesaker er det likevel riktig at tvistetemaet dreier seg om påtalemyndigheten kan bevise siktedes skyld. Problemstillingen er om forsvareren i disse tilfellene under forberedelsene bør råde sin klient til å tilstå.

I RFF pkt. 2.3 heter det: *”Forsvareren skal (...) gi klienten sin vurdering av bevisene i saken og om nødvendig gi råd med hensyn til skyldspørsmålet”*.

Retningslinjen er at forsvareren skal gi råd dersom det anses ”nødvendig”. Normen gir liten veiledning med tanke på innholdet i rådgivningen. Nok en gang overlates vurderingen til den enkelte forsvarers skjønn. Spørsmålet er om det er etisk forsvarlig av forsvareren å rådgi sin klient til å tilstå ut fra sin oppfatning av hva som vil til beste for klienten.

Noe av det første forsvareren vil gjøre når et oppdrag etableres er å sette seg inn i sakens dokumenter og beviser, i tillegg til å ha samtaler med sin klient. Han vil da danne seg et bilde av om de har en ”god” eller ”dårlig” sak.

Forsvareren må her ha strl. § 59 annet ledd i mente, som sier at siktede kan få nedsatt straff hvis han tilstår. Dersom forsvareren mener at det er opplagt at klienten vil bli dømt, bør den generelle retningslinjen være at det beste rådet vil være å tilstå. Det vil være uheldig om siktede fikk høyere straff enn nødvendig, hvis forsvareren mener at bevisene er nok til å felle han. En strafferabatt vil da være til det beste for klienten.

Men forsvareren skal også være forsiktig med å være for hard og bastant når han råder til å erkjenne skyld. Historien har vist at justismord forekommer, og det kan oppstå tilfeller der bevismaterialet virker overveldende, men siktede faktisk ikke har utvist skyld. Forsvareren må likevel ha mulighet til å være forsiktig i sin fremtoning og si: ”Ut fra de bevisene som

foreligger i saken ser jeg det slik at du etter all sannsynlighet vil bli dømt i henhold til siktelsen. Bevisene peker kun i én retning, og jeg har ikke fått noe mer informasjon fra deg som gjør at jeg ser saken fra en annen side. Jeg vil opplyse om at dersom du tilstår kan du også oppnå en strafferabatt etter strl. § 59 annet ledd”.

Dersom siktede etter dette likevel bedyrer sin uskyld, må den generelle retningslinjen være at forsvareren ikke må presse ytterligere på. Det er ikke forsvarerens oppgave å oppklare saker eller føre bevis. Forsvareren skal tross alt *”utad lojalt tilkjennegi samme standpunkt til faktum som klienten gjør”*, jf. RFF pkt. 2.3. En motarbeiding av klientens vilje og standpunkt vil lett kunne skape mistillit, og blir således et vanskelig utgangspunkt for forsvaret videre.

Heller ikke her kan det konkluderes med hva som vil det riktige å gjøre. Forsvareren må vurdere hver enkelt sak isolert, der han hele tiden må ha i bakhodet plikten om å ivareta sin klients interesser holdt opp mot bestemmelsen om strafferabatt etter strl. § 59.

6.3.2 Klausulerte dokumenter – RFF pkt. 3.2 annet ledd og 3.1 annet ledd

Et interessant og ikke minst praktisk tema innen forsvareretikken omhandler situasjoner der politiet klausulerer saksdokumenter av hensyn til etterforskningen.

Strprl. 242 første ledd 1. pkt. hjemler retten til å klausulere dokumenter dersom det kan oppstå ”skade eller fare for etterforskningens øyemed eller for tredjemann”, som et unntak fra hovedregelen om dokumentinnsyn for klienten og hans forsvarer. Der unntaksretten benyttes gis forsvarerne likevel innsynsrett, men på den betingelse at hun må akseptere taushetsplikt om dokumentenes innhold overfor sin klient, jf. strprl. § 242a sjette ledd.

Problemstillingen som her reiser seg er nært knyttet til spørsmålet om forsvareren i slike tilfeller skal råde sin klient til å avgi politiforklaring, og eventuelt på hvilket stadium. Man

kan imidlertid stille spørsmålet fra en noe annen vinkel: er det god forsvareretikk å be om innsyn i klausulerte dokumenter?

Retningslinjen i RFF pkt. 3.2 annet ledd lyder *”Forsvareren bør i alminnelighet ikke delta i politiavhør dersom han ikke på forhånd har fått innsyn i sakens dokumenter og hatt adgang til å snakke med klienten”*. Normen er ikke absolutt, jf. ordlyden ”bør”, men tilsier at dokumentinnsyn er en forutsetning for at politiavhør skal gis. Det synes imidlertid som om regelen sikter til de situasjoner der saksdokumentene ikke er klausulerte, jf. ordlyden ”og har snakket med klienten”. Ettersom det ikke finnes andre rettskilder som presiserer retningslinjens mening, synes det mest rimelig å falle ned på at det først og fremst er normalsituasjonen med innsyn for alle parter som her gjelder.

I RFF pkt. 3.1 annet ledd har vi imidlertid en regel som omhandler klausulerte dokumenter direkte: *”Forsvareren bør bare godta dokumentinnsyn med pålegg om taushetsplikt ovenfor klienten, jf. strprl. § 242, dersom klienten samtykker”*. Retningslinjen omhandler situasjonen der forsvareren aksepterer innsyn. I så tilfelle veiledes forsvareren til å få aksept for dette av sin klient. Men retningslinjen er heller ingen absolutt regel, jf. ordlyden ”bør”.

RFF gir således ingen veiledning i forholdet til hvilket standpunkt forsvareren skal ta: å akseptere innsyn mot taushetsplikt, og samtidig prøve å være en god rådgiver og ivareta sin klients interesser? Eller å nekte innsyn, men likevel prøve å utføre sitt virke på best mulig måte? Valget må overlates til den enkeltes forsvarers etiske skjønn.

Min oppfatning er at de fleste forsvarsadvokater opplever en slik situasjon som uholdbar og ikke minst svært uheldig. Ved å akseptere innsyn vil forsvareren få muligheten til å sette seg inn i saken på en grundig måte, samtidig som det ofte vil skape store problemer i møte med klienten. Å forberede forsvaret og fungere som rådgiver når forsvareren sitter inne med opplysninger klienten ikke vet om, lar seg vanskelig gjøre på en optimal og tilfredsstillende måte. Ikke minst vil det kunne oppstå et mistillitsforhold mellom forsvarer

og klient. Skulle forsvareren velge motsatt standpunkt ved å nekte dokumentinnsyn, står det en annen utfordring i kø ved at forsvarerrollen vanskeliggjøres gjennom mangel på kunnskap om saken.

Jeg vil tro at forsvarsadvokater praktiserer dette spørsmålet ulikt. Noen velger kanskje konsekvent å nekte innsyn fordi de mener situasjonen er uholdbar, og venter med å fortsette sitt arbeid til de klausulerte dokumentene er opphevet. Andre vil kanskje alltid kreve innsyn mot aksept av klienten, og prøve å gjøre det beste ut av situasjonen. En tredje gruppe vil nok vurdere hva som vil være i klientens interesse i hver enkelt sak, og være åpen for begge standpunkter.

Knut Smedsrud ser på spørsmålet om innsyn slik: ”Selv ber jeg ofte om innsyn, og har gjennom det fått forståelse for hvorfor andre velger å ikke gjøre det.” Han peker særlig på skepsis og mistanke fra politiet om at forsvareren lekker informasjon til klienten, kravet til ryddighet ved å skille mellom informasjon som er taushetsbelagt og ikke samt press fra klienten, som motforestillinger til å ikke be om innsyn. Videre uttaler han: ”Det er i hvert fall min overbevisning at man som forsvarer best ivaretar klientens interesser ved å ta den belastningen det er å få innsyn i saksdokumentene, for ved det å kunne argumentere vedkommendes sak reelt, og ikke som Don Quijote, slåss mot vindmøller”³⁴.

En annen forsvarer, Nadia Hall, oppsummerer det etiske dilemmaet slik: ”Det er umulig å gi en oppskrift på hvordan dette skal håndteres. Det er situasjons-, person- og saksavhengig, og forsvareren vil måtte vurdere det i hvert enkelt tilfelle. Jo alvorligere saken er og jo mer informasjon politiet klausulerer, desto større grunn til å roe ned situasjonen”³⁵.

Nok en gang vil vurderingstemaet for god forsvareretikk være hva som er til det beste for klienten ut fra en helhetsvurdering.

³⁴ <http://www.politilederen.no/fagligforpolitiledere/politifag/308-refleksjoner-fra-en-forsvarer>

³⁵ Nadia Hall, s.155 i *Aktuelle etiske problemstillinger sett fra forsvarsadvokatens ståsted*

6.3.3 Aktivt forsvar – RFF pkt. 3.3 og 3.5

”Jeg vil ikke akseptere at autoritetene har rett. De *kan* ta feil nettopp i *denne* sak. Om og om igjen skjer det at opinion, politi og påtalemyndighet tror at tiltalte er forbryter og har begått den handlingen tiltalen gjelder. Jeg velger alltid det motsatte utgangspunkt: å gå ut fra at autoriteten tar feil, og så får domstolen avgjøre hva som er rett. Derfor er jeg aldri blitt noen tilhenger av konvensjonelt eller passivt forsvar i straffesaker. Jeg mener at et *mest mulig aktivt forsvar* (min utheving) er det riktige, selv om bevisstoffet mot tiltalte skulle være overveldende”³⁶

Begrepet ”aktivt forsvar” forbindes ofte med avdøde forsvarsadvokat Alf Nordhus, og har siden han introduserte begrepet på 70-tallet vært et omdiskutert tema når det gjelder på hvilken måte og i hvilken grad en forsvarer kan ta seg til rette på egen hånd som en del av klientivaretakelsen.

Fenomenet lar seg vanskelig definere, men kjennetegnes av ”kritisk engasjement og kontroll av etterforskningen, arbeid med å fremskaffe supplerende eller alternativt bevismateriale, bruk av alternative sakkyndige og i visse tilfeller private etterforskere, og for øvrig en generell skepsis til å akseptere sakkyndigerklæringer og andre autoriteter (...) i tillegg (til) økende deltagelse i mediaomtale”³⁷.

Aktivt forsvar kan med andre ord relatere seg til en rekke problemstillinger på de ulike stadier av oppdraget. I det følgende vil jeg drøfte de etiske aspektene ved et aktivt forsvar knyttet opp mot etterforskningsstadiet. Det er også her den største utviklingen har skjedd.

Utgangspunktet i vår straffeprosess er klart: ”Etterforskning iverksettes og utføres av politiet”, jf. strprl. § 225 første ledd. Bestemmelsen er en følge av anklageprinsippet, som henviser til at det er påtalemyndigheten som har ansvaret for etterforskningen, samt for bevisføringen dersom de velger å ta ut tiltale. Forsvarerens oppgave har tradisjonelt knyttet

³⁶ Alf Nordhus, s.21 i *Jeg tar saken*

³⁷ Arne Gunnar Aas s.26 i *Aktivt forsvar*, <http://jura.ku.dk/njm/36/023aas.pdf>

seg til eksaminasjon og prosedyre under hovedforhandlingen, etter at tiltalebeslutning og bevisoppgave er mottatt.

Utviklingen viser imidlertid at forsvareren ofte kommer inn på et tidligere stadium i saken. Aas peker på årsaker som økende bruk av varetektsfengsling, skjønnsmessig oppnevning av forsvarer på etterforskningsstadiet på grunn av særlige forhold, generell velstandsutvikling som medfører mulighet til å bruke private forsvarere, samt utvikling av internasjonale rettskilder som har røkket ved det tradisjonelle syn³⁸.

I RFF pkt. 3.3 heter det: *”Dersom det er i klientens interesse, skal forsvareren selv begjære etterforskningskritt, herunder nye vitneavhør og sakkyndige undersøkelser. I særlige tilfeller bør forsvareren selv foreta undersøkelser som kan tale til fordel for klienten”*.

Etter retningslinjen er det utvilsomt at forsvareren på nærmere vilkår har adgang til å foreta etterforskningskritt på egenhånd. Problemstillingen er derimot hvor langt forsvareren kan gå i sitt virke for å ivareta sin klients interesser på best mulig måte. Med andre ord: hva er god forsvareretikk i rollen som privatetterforsker?

Hovedregelen etter RFF pkt. 3.3 første setning forstås som at er forsvareren må begjære påtalemyndigheten å foreta de nye vitneavhør eller sakkyndigundersøkelser hun måtte ønske. Regelen følger motsetningsvis av andre setning der forsvareren kun i ”særlige tilfeller” ”selv” kan foreta undersøkelser.

En skranke ligger likevel i at det aktive forsvar må være i ”klientens interesse” og at undersøkelsene i de særlige tilfellene ”kan tale til fordel for klienten”. Som Johs. Andenæs påpeker³⁹ bør det være en forutsetning at forsvareren mener det er noe å oppnå for klienten, og at han ikke bare utfører et spill for galleriet. Å leke privatetterforsker kun med den hensikt å sette kjepper i hjulene for påtalemyndigheten, eller som et forsøk på å vise

³⁸ Arne Gunnar Aas, s. 26 i *Aktivt forsvar*, <http://jura.ku.dk/njm/36/023aas.pdf>

³⁹ s. 23-24 i *Leiesoldat for kjeltringer eller ridder for rettferdighet* i Alf Nordhus 70 år – et debattskrift

selvstendighet og mot, vil verken være god forsvareretikk eller ivaretagelse av sin klients interesser.

Det første spørsmålet er hva som anses for å være et ”særlig tilfelle”, og hvor grensene i så fall går for det aktive forsvar. Ordlyden er skjønnsmessig og tilsier at det skal spesielle omstendigheter til for at unntaket om å foreta undersøkelser på egenhånd skal komme til anvendelse. Så vidt meg bekjent finnes det ingen rettskilder som presiserer nærmere hva som anses for å være et ”særlig tilfelle”. En nærliggende og naturlig tolkning vil likevel være at der forsvareren mener at den pågående etterforskning ikke er tilfredsstillende nok, og at hun kan oppnå noe ytterligere til fordel for sin klient bør hun kunne begå egne etterforskningsskritt. Jeg ser for meg at et slikt argument kan brukes ofte, og at mange forsvarere ikke lar seg skremme av at det etter ordlyden synes å foreligge en høy terskel for det aktive forsvar. Det må likevel settes grenser for hvor langt forsvareren kan gå.

Momenter som taler mot en pågående etterforskning fra forsvarerens side, kan for det første være hennes subjektive ståsted. I motsetning til politiet som skal være objektive, er det lett å bli svært engasjert i rollen for å lete etter feil og mangler, noe som kan føre til feil fokus. Videre kan det subjektive virket også føre til en utilbørlig påvirkning av vitnene. Ytterligere kan forsvareren komme opp i et etisk problem ved at hun ikke kan legge frem ugunstige opplysninger hun blir kjent med. I tillegg vil hun kunne komme opp i en situasjon hvor hun må prosedere på uriktig faktum⁴⁰.

På den annen side tilsier kravet om ”right to a fair trial” i EMK art. 6 at forsvareren bør ha adgang til å innhente supplerende bevis av hensyn til kontradiksjon og likhet⁴¹. I Neumeisterdommen⁴² ble det slått fast at det som en del av kravet til rettferdig rettergang tilhører et prinsipp om ”equality of arms”, som skal gjelde fra det tidspunkt en person er ”charged”. Etter domstolenes praksis er en person ”charged” fra det tidspunkt det foreligger

⁴⁰ Arne Gunnar Aas, s. 28 i *Aktivt forsvar*

⁴¹ Arne Gunnar Aas, s. 29 i *Aktivt forsvar*

⁴² Series A no. 8 1968 para 22

mistanke som påvirker den mistenktes livssituasjon, jf. Eckle-dommen⁴³. Våre internasjonale forpliktelser tilsier etter dette at en forsvarer i det minste må kunne foreta etterforskningsskritt på lik linje med påtalemyndigheten.

I RFF pkt. 3.5 første og annet ledd heter det videre:

”Forsvareren har adgang til å henvende seg til enhver som kan bidra til sakens opplysning, uavhengig av om vedkommende er avhørt av politiet eller oppgitt som påtalemyndighetens vitne.

Ved kontakt med vitner skal forsvareren opptre hensynsfullt og unngå utilbørlig påvirkning.

Etter RFF pkt. 3.3 er hovedregelen som sagt at politiet må foreta de nye etterforskningsskritt forsvareren begjærer. Pkt. 3.5 tilsier likevel at forsvareren uavhengig må ha adgang til å ta kontakt med aktuelle vitner for å undersøke om de kan tilføye noe i anledning saken. Dersom forsvareren mener at vitnet innehar informasjon av betydning for saken, må det vurderes om politiet bør anmodes om å foreta et avhør, eller om klientens interesser tilsier at vitnet skal føres opp i forsvarets bevisoppgave⁴⁴. Her må forsvareren vurdere hvordan type informasjon vitnet sitter på. Anser forsvareren for eksempel den nye informasjonen for avgjørende bevis bør han av hensyn til klientens beste opplyse politiet om det som har fremkommet.

En ytterligere skranke ligger i at en eventuell kontakt med mulige vitner ikke må preges av “utilbørlig påvirkning”, jf. RFF pkt. 3.5 annet ledd. Objektiv innformasjonsheving vil være innenfor det tillatelige. Med en gang forsvareren prøver å legge ord i munnen på vitnet for å skape en god sak for sin klient, vil hun imidlertid bevege seg over i det etiske grenseland.

⁴³ Series A no. 51 1982

⁴⁴ Arne Gunnar Aas, s. 29 i *Aktivt forsvar*

Om forsvareren uansett skulle ha sitt på det rene, vil en slik type privatetterforskning ofte fremstå som betenkelig utad. I verste fall kan det skade hennes klient. Forsvareren bør derfor alltid nøye vurdere hvilket utfall denne type aktivt forsvar vil få.

Totalvurderingen etter pkt. 3.3 og 3.5 vil etter min mening bero på hvor mye forsvareren i det enkelte tilfellet mener det er å oppnå, herunder de etterforskningsskritt som er foretatt av politiet i den konkrete sak, sett opp mot hensynet til klientivaretagelsen.

6.4 Forsvarerens opptreden i retten

6.4.1 Opptreden overfor de øvrige parter – RFF pkt. 4.2

I RFF pkt. 4.2 heter det: *”Forsvareren skal vise respekt for domstolen og aktørene, og med frimodighet og selvstendighet ivareta klientens interesser”*.

At forsvareren har ”frimodighet og selvstendighet” i klientivaretagelsen tilsier at det er ganske vidt spillerom for hva en kan si og gjøre ved utøvelsen av sin rolle i retten. Men det går naturligvis en grense i form av at det skal vises respekt overfor de øvrige aktører.

Spørsmålet her er forsvarerens etiske opptreden innenfor disse to ytterpunktene. Hva tillates av forsvareren i sin opptreden overfor dommere, påtalemyndigheten, sakkyndige, vitner, fornærmede og etterlatte?

Utgangspunktet her som ellers vil være at man sørger for at klientens interesser blir tilstrekkelig ivaretatt. Forsvarerrollen krever med andre ord at en må tørre å vise autoritet og selvstendighet, uten å la seg utsette for press eller la seg vippe av pinnen av de øvrige aktører. Selv om forhandlingene i retten for eksempel tar en annen vending enn først tiltenkt, må advokaten stå oppreist og kjempe for sin klients sak hele veien. I saker som

omhandler straffbare handlinger mot liv og legeme, kan det ofte oppstå sterke følelser fra for eksempel fornærmede og etterlatte som har en tendens til å overskygge den formelle jussen. I slike tilfeller er det viktig av hensyn til den jobben man skal utføre, å være rasjonell og ikke la følelsene ta overhånd.

Samtidig kan dette utgangspunktet bli overkjørt av en forsvarerens engasjement og behov for å presentere sin side av saken. Som eneste person mot en stort maktapparat, og med mye nedlagt arbeid og forberedelser før en rettssak, er det lett å se for seg at man som forsvarer kan bli sta, intens og til og med litt kynisk. Å vise respekt og hensynsfullhet overfor de øvrige parter vil uansett komme forsvareren og klienten til gode. Dette til tross for om forsvareren måtte mene at et vitne lyver, at dommeren har en nedlatende tone eller påtalemyndigheten gjør en feil.

En særlig utfordrende situasjon er hvordan forsvareren skal balansere spenningen mellom klientivaretakelse og respekt under eksaminasjon av fornærmede. En viktig huskeregel her er at klientivaretakelse innebærer at forsvareren må rette fokus mot det som er relevant for sakens betydning. Et aggressivt og utpreget teatralisk forsvar vil som regel gjøre lite nytte, og sjelden komme klienten til gode. Dette selv om forsvareren måtte mene at motparten eller dennes vitner for eksempel åpenbart lyver.

En annen utfordring ligger i hvordan man skal opptre der fornærmede for eksempel er et offer for psykisk og fysisk vold fra sin partner, eller en som har blitt utsatt for en traumatisk overfallsvoldtekt. Hva er i slike tilfeller en etisk forsvarlig opptreden? Wilhelmsen og Woxholth uttrykker at ”Det hører med til de etiske krav for en prosessfullmektig at han tør å reise de vanskelige og kritiske spørsmål overfor motparten og motpartens vitner. Pågående eksaminasjon med det formål å få frem sannheten er selvsagt tillatelig. Advokaten må derimot ikke opptre bøllete eller nedlatende under eksaminasjonen – selv

ikke mot dem som man mener lyver. Det er alltid sakens opplysthet og innholdet av det som fremføres fra vitneboksen som må stå i sentrum av eksaminasjonen”⁴⁵.

I en avgjørelse fra Disiplinærnemnden⁴⁶ var klagernes datter blitt drept, og innklagede var gjerningsmannens forsvarer. Spørsmålet var om innklagede hadde handlet i strid med god advokatskikk etter RFF pkt. 4.2, jf. RGA pkt. 1.3, ved å utvise en krenkende opptreden overfor de etterlatte. Bakgrunnen var klagernes opplevelse av å bli hånet og latterliggjort av forsvareren i forbindelse med erstaningskravet de hadde fremmet i forbindelse med datterens begravelse, og som var akseptert av tiltalte. Disiplinærnemnden kom til at innklagede ikke hadde handlet i strid med RFF eller RGA, men bedyret at opptreden likevel lå i det etiske grenseland. Nemnden uttalte at advokaten som utgangspunkt hadde vide rammer i sin klientivaretagelse, men at sakens alvor og karakter krevde at advokaten måtte utvise tilbørlig respekt overfor de etterlatte. Videre påpekte de at for nære pårørende, som er i en meget sårbar posisjon, kan uttalelser fra profesjonelle aktører ”hvor formen er muntlig og hvor hensikten er å fremheve forhold som er til fordel for tiltalte oppfattes som sårende og støtende”. Nemnden fant at uttalelsene likevel var innenfor den aksepterte norm ”hensyntatt hva som er forsvarerens oppgave i forbindelse med utmåling av straff og erstatning”.

Avgjørelsen illustrerer at det er en hårfin balanse mellom de ulike hensyn som skal ivaretas, og at det må ses hen til sakens karakter, type uttalelser og andre øvrige forhold ved avgjørelsen om en opptreden er etisk forsvarlig.

⁴⁵ s. 75 i *Juristetikk*

⁴⁶ ADA-2007-D73

6.5 Forholdet til media

6.5.1 Forsvarerens uttalelser i media – RFF pkt. 5.1, 5.2, 2.2 og 4.2, jf. RGA pkt. 1.3

Kriminalstoff vekker ofte stor offentlig interesse, noe som gjenspeiles i nyhetsbildet. Ikke sjelden ser vi både påtalemyndigheten og forsvarere uttale seg i media i forbindelse med saken, både på etterforskningsstadiet og under hovedforhandlingen. Forsvarerens ”bruk” av media er således blitt en klassiker i den etiske debatt.

Problemstillingen under dette punktet er i hvilke situasjoner, og på hvilken måte forsvareren bør gi sine uttalelser til media.

I RFF pkt. 5.1 heter det: *”Klientens samtykke bør i alminnelighet innhentes før forsvareren uttaler seg om saken, hvis ikke hensynet til klienten nødvendiggjør at forsvareren uttaler seg uten forhåndsgodkjenning”*.

Hovedregelen blir da at det vil være uetisk å uttale seg til media uten at klienten har gitt sin godkjenning. Én reservasjon ligger i ordlyden ”bør i alminnelighet”, men jeg kan ikke komme på noen situasjoner der manglende samtykke rettferdiggjør at forsvareren uttaler seg så lenge hun har hatt en mulighet til å kontakte klienten på forhånd.

Unntaksvis kan ”hensynet til klienten” tilsi at det likevel kan oppstå situasjoner der en uttalelse ikke anses uetisk uten at samtykke først er innhentet. Eksempelvis kan en forsvarer overvære en pressekonferanse der påtalemyndigheten kan komme med ubalansert eller uriktig informasjon. Hvis forsvareren ikke har mulighet på daværende tidspunkt til å innhente klientens samtykke, kan det tenkes situasjoner som forsvarliggjør uttalelser til media for å komme med sine synspunkter. En generell rettesnor bør uansett være at

forsvareren tar opp temaet med klienten så fort det oppstår kontakt mellom de i forhold til spørsmålet om medieuttalelser.

I den videre drøftelse legges det til grunn at klienten har gitt sitt samtykke. Utgangspunktet for forsvarers ”bruk” av media i slike tilfeller fremgår av RFF pkt 5.2: *”I forbindelse med offentlig omtale av saken skal forsvareren alltid ha klientens interesser for øye, herunder skal pkt. 2.2 og 4.2 første setning iakttas”*.

Spørsmålet blir da hvilke uttalelser som er å anse for å være i ”klientens interesser”?

Det klare utgangspunkt er at det er klientens, og kun klientens interesser, forsvareren skal fremme. Det er lett å tenke seg at mange forsvarere ser på media som en kanal for å profilere seg selv. Ettersom forsvarervalget er fritt, jf. RFF pkt. 1.1, vil en medieeksponering naturligvis medføre at mange klienter vil ønske en forsvarer med et kjent navn og rykte. Ut fra dagens nyhetsbilde kan man også få en oppfatning av at visse forsvarere liker rampelyset bedre enn andre. Det er lett å skjule seg bak at man uttaler seg i anledning saken, samtidig som ønsket om eksponering oppnås. Retningslinjen her må være at en forsvareren kun skal ha sin klient og saken hun representerer for øyet, dersom hun velger å forholde seg til media. Å tenke på egen profitt vil være å trække over den etiske grensen.

En vanlig årsak til at forsvarere velger å uttale seg i media fremgår av RFF pkt 5.3: *”Ved vurderingen om hvilken informasjon som bør gis, kan det blant annet legges vekt på behovet for å korrigere eller balansere informasjon som allerede er offentlig”*.

Det vanlige er at påtalemyndigheten uttaler seg i anledning saken til media uten at forsvareren er på banen. Dette som regel av hensyn til informasjons- og opplysningsplikt ovenfor samfunnet. Selv om det settes et krav til objektivitet fra politiet, vil de i mange tilfeller føle at de har en overbevisende sak, noe som lett medfører at saken kun blir belyst fra én side. I slike tilfeller må forsvareren vurdere om hun skal komme med offentlige

uttalelser for å korrigere informasjonen. I tillegg kan forsvareren mene at de opplysningene som gis er helt eller delvis uriktige.

I noen tilfeller skjer det også at politiet lekket informasjon til journalister. I slike tilfeller må forsvareren også vurdere om hun skal uttale seg til media. Et moment som taler for, er at allerede frigjort offentlig informasjon kan lede til en forhåndsprosedyre samt en opinionspåvirkning som kan skade hennes klient.

Det kan derfor fremstå som riktig i mange situasjoner å påpeke de feil og mangler som forsvareren mener at foreligger for å skape en rettferdig balanse. Som Jon Christian Elden påpeker⁴⁷, må forsvareren alltid ha regelen om at enhver er uskyldig inntil det motsatte er bevist i bakhodet. Spørsmålet om medieuttalelser er altså ikke bare et spørsmål om det er uetisk å uttale seg, men også om det er uetisk *ikke* å uttale seg. Dette vil kanskje særlig gjelde i straffesaker som får mye omtale og oppmerksomhet, fordi en ensidig presentasjon av saken ofte vil lede til forhåndsdomming. Om forsvareren velger å uttale seg eller ikke vil hele veien være en konkret vurdering av hensiktsmessigheten mot hvilke skadevirkningen uttalelsene kan medføre for klienten.

Vi kan også spørre om forsvareren bør uttale seg i media først, uten at statsmaktene har vært på banen, som en form for aktivt forsvar? Christian Wiig⁴⁸ og Johs Andenæs⁴⁹ gir uttrykk for at en forsvarer aldri bør starte sin egen forhåndsprosedyre i media. Straffesaken skal tross alt avgjøres på bakgrunn av det som kommer frem under hovedforhandlingen, og det vil da fremstå som svært uheldig å for eksempel prøve å prosedere på uskyld før rettssaken har startet.

Temaet som her drøftes omhandler ikke bare om en forsvarer bør uttale seg, men også på hvilken måte hun bør uttale seg.

⁴⁷ s. 274 i *Er forsvareretikken død?*, www.lovdato.no

⁴⁸ s. 82-100 i *Rollen som forsvarsadvokat i "Å være advokat"*

⁴⁹ s. ? i *Leiesoldat for kjeltringer eller ridder for rettferdighet*

Spørsmålet kan for det første ses i sammenheng med begrepet ”identifikasjon”. I RFF pkt. 2.2 heter det: *”Forsvareren skal ikke identifisere seg med sin klient. Forsvareren har krav på å ikke bli identifisert med det han anfører for sin klient eller det syn og de interesser klienten har”*.

Det er lett for at en forsvarer uttaler seg på en måte som oppfattes som om hun står inne for den gjerning klienten er mistenkt eller siktet for, eller gir sin personlige tilslutning til sin klient. En ting er at man kan være uheldig i måten man uttaler seg på. En annen ting kan være at man får et så nært forhold til klienten at det oppstår et vennskapsforhold, som igjen medfører at det kan oppstå problemer med å holde en profesjonell avstand. Begge tilfeller bør unngås.

I Orderud-saken påberopte to forsvarere sin egen personlige overbevisning om de tiltaltes uskyld, hvor den ene ble beskyldt for å ha utviklet et for nært vennskapsforhold til sin klient⁵⁰.

Det som er klart er at å gi uttrykk for sin personlige mening ligger utenfor forsvarerens oppgave. Hva man måtte mene om skyld og øvrige forhold er for så vidt også irrelevant i virket som forsvarer. Selv om man har en rett til å ikke bli identifisert med sin klient, hviler det på advokaten å uttale seg på en måte som gjør at den rettigheten opprettholdes.

Spørsmålet om identifikasjon handler videre i stor grad om hvilke ord og uttrykk man i sine medieuttalelser velger å bruke. I RFF pkt. 4.2 heter det at *”Forsvareren skal vise respekt for domstolen og aktørene, og med frimodighet og selvstendighet ivareta klientens interesser”*. I RGA pkt. 1.3 fremgår det også at *”En advokat skal i sitt virke opptre saklig og korrekt (og) unngå en opptreden som er egnet til å skade standens og yrkets anseelse”*.

I en beslutning fra Disiplinærnemnden⁵¹ ble forsvareren i en meget omtalt sedelighetssak

⁵⁰ s. 20 i *Advokatbladet* nr.3/2007

⁵¹ jf. ADA 2009-D56

innklaget av to av de fornærmedes familier, på bakgrunn av de offentlige uttalelser han kom i forbindelse med sitt oppdrag som forsvarer for mistenkte. Den innklagede hevdet at uttalelsene var et forsøk på å imøtegå det han påsto var en massiv forhåndsdømming i media. Spørsmålet var om visse konkrete uttalelser var i strid med RGA.

Disiplinærnemnden uttalte at ”advokaters ytringsfrihet på vegne av klienten er vid”, men at kravene i RGA pkt. 1.3 til ”saklig og korrekt” opptreden, samt at det må unngås at ”standens og yrkets anseelse” blir skadet, likevel innsnevrer grensene for hva en advokat kan uttrykke. Videre uttalte de at ”En advokat har anledning til, i rimelig utstrekning, å gjøre seg til meningsbærer på et annet fagområde enn sitt eget ved ivaretagelse av hensynet til egen klient”. Nemnden konkluderte med at kravet til saklig og korrekt opptreden var overtrådt for utsagnene: ””Lommemannen” har fått en del unger til å rote nede i lommene med kjønnsorganet. Hvilken skader skulle dette i utgangspunktet gitt dersom barna ikke var oppdratt til det verste”, og dernest ”Barn som har tatt skade av seksuelle overgrep er bare preget av sine foreldres holdninger”. Nemnden begrunnet avgjørelsen i at uttalelsene bar preg av konkretisering av de fornærmede og ansvars plassering hos deres foreldre, og at ”uttalelsene går lenger enn det som er nødvendig for å ivareta hensynet til egen klient”. Innklagede ble meddelt kritikk for overtredelse av RGA pkt. 1.3 første setning. I forhold til kravet om å ikke ”skade standens og yrkets anseelse” uttalte Disiplinærnemnden: ”Som forsvarer for en siktet i en sedelighetssak hvor barn er fornærmet, vil nærmest et hvert offentlig utspill med sikte på å balansere mediefokuset utfordre advokatstandenes anseelse. Det må likevel ved vurderingen av om Regler for god advokatskikk er overtrådt legges en noe mer objektiv norm til grunn enn den alminnelige opinion. Her vil både rollen som forsvarer og oppdraget som ligger i det, og hensynet til proporsjonalitet i forhold til medieoppslag som er initiert av motparten (her politiet) telle med”. Nemnden kom frem til etter en konkret helhetsvurdering at innklagde ikke hadde opptrådt i strid med RGA 1.3 2. setning.

Avgjørelsen illustrerer at spørsmålet om, og på hvilken måte uttalelser bør gis, beror på en sammensatt vurdering av en rekke momenter, og at det er små nyanser i etikkens grenseland.

6.6 Avslutning av forsvareroppgjøret

6.6.1 Skylderkjennelse kun overfor forsvareren – RFF pkt. 6.1

Det er et klassisk spørsmål inne forsvareretikken hvordan man forholder seg til en skylderkjennelse fra en klient, og som ikke blir meddelt noen annen.

Hovedregelen er klar: *”Forsvareren har plikt til å fullføre oppdraget”*, jf. RFF pkt. 6.1 første ledd. Retningslinjen er etter all sannsynlig utformet med tanke på hensynet til klienten. Det vil fremstå som svært uheldig dersom en forsvarer av ulike grunner plutselig kan fratre et oppdrag underveis. Klientlojalitet, kravet til en rettferdighet rettergang samt prosessøkonomiske hensyn rettferdiggjør etter min mening normen.

Unntaksvis kan en forsvarer si fra seg oppdraget i to situasjoner: for det første dersom *”klienten ønsker at advokaten skal fratre”* og for det andre dersom det *”oppstår en situasjon som gjør at forsvareren ikke finner å kunne ivareta oppdraget”*, jf. RFF 6.1 første ledd. Jeg vil her ta for meg sistnevnte unntak.

En slik situasjon, slik jeg forstår det, er den Advokatforeningen har valgt å regulere i RFF pkt. 6.2 annet ledd. Her fremgår det at *”Dersom klienten erkjenner skyld bare overfor forsvareren, kan han frasi seg oppdraget hvis dette kan skje uten å skade klientens interesser”*.

Det ligger med andre ord ingen automatikk i at forsvareren kan fratre dersom en slik situasjon skulle oppstå. Skranken er at en fratreden ikke må *”skade klientens interesser”*. Sentralt i den forbindelse er at forsvareren er pålagt taushetsplikt, jf. RGA pkt. 2.3.1 og 2.3.2, jf. strprl § 144 om opplysninger som er betrodd dem i kraft av sin stilling. Spørsmålet blir da om det vil skade klientens interesser å frasi seg oppdraget ettersom hun ikke kan oppgi grunnen til at oppdraget avsluttes.

Et moment vil være om forsvareren tror at en fratreden vil svekke tilliten og sette hennes klient i et dårlig lys fordi det mistenkeliggjør situasjonen. På den annen side kan det være flere grunner til at forsvareroppgdraget avsluttes, jf. unntakene RFF pkt. 6.1 første ledd. Her som ellers vil forsvareren måtte vurdere situasjonen konkret.

Et annet moment refererer seg til tidsaspektet, herunder hvor langt prosessen er kommet før skylderkjennelsen kommer for en dag. Det følger naturlig nok at sjansen for å skade klientens interesser vil være større sent i forberedelsene, enn for eksempel dersom erkjennelsen kommer med en gang. Jeg kommer nærmere inn på dette momentet under de praktiske eksemplene.

Sett at forsvareren konkluderer med at det vil skade klientens interesser å frasi seg oppdraget slik at hun må fullføre, eventuelt at hun selv velger å fortsette selv om dette ikke skulle være tilfelle. Konsekvensen blir følgelig at forsvareren må prosedere på frifinnelse. Spørsmålet er om det er uetisk å gå god for sin klients uskyld mot bedre vitende. Nå skal det først sies at skylderkjennelse kun overfor forsvareren forekommer ytterst sjelden, slik at spørsmålet ikke er spesielt praktisk. Den alminnelige oppfatning er likevel at forsvarere til stadighet gir uttrykk for at sin klient er uskyldig til tross for kunnskap om det motsatte. Problemstillingen er uansett svært interessant etisk sett, og illustrerer godt det etiske grenseland forsvareren ofte kan befinne seg i.

I det følgende tar jeg for meg tre hypotetiske situasjoner:

- 1) En klient er tiltalt for skattesvik ved å ha brukt svart arbeidskraft i forbindelse med bygging av en hytte. Tiltalte erkjenner seg skyldig på et tidlig stadium, men påpeker til sin forsvarer at han ikke vil erkjenne skyld i retten. Bevisene i saken er etter forsvarerens mening overbevisende, og påtalemyndigheten har en god sak.
- 2) En klient er tiltalt for å ha voldtatt en kvinne i ruset tilstand. Klienten erkjenner å slite med rus og psykiske problemer. Han fremstår som vinglete og lite troverdig i sine

forklaringer, men erkjenner skyld flere ganger underveis i forberedelsene. Han gir uttrykk for å ville tilstå i retten samt sone sin straff.

3) En klient er tiltalt for et grusomt drap på et lite barn. Under forberedelsene til hovedforhandling fremstår han overbevisende og troverdig. Rett før saken skal opp for retten erkjenner han overfor forsvareren at han er skyldig uten å vise et snev av anger. Bevisene mot tiltalte er etter forsvarerens oppfatning ikke overbevisende for å kunne felle han.

Det første oppdraget vil nok fremstå som det som er lettest å fullføre sett fra et etisk ståsted. Selv om bruk av svart arbeidskraft er straffbart, vil det at en skyldig skattesviker går fri for mange ikke oppleves som et veldig graverende forhold. Store deler av befolkningen, inkludert forsvarerstanden, har nok benyttet seg av svart arbeid opp gjennom tidene, og vil således uten store problemer kanskje kunne forsvare en som har utført en slik gjerning. Videre er skattesvik et straffbart forhold mot det offentlige, og ikke mot en eller flere bestemte personer. Det er således intet ”synlig” offer.

Videre er hva som kan bevises rettsakens tema. Påtalemyndigheten har som oppgave å føre bevisene, mens forsvarerens oppgave blir å påpeke bevisenes svakheter. Det finnes en ulovfestet hovedregelen i norsk strafferett som sier at det skal være bevist utover enhver rimelig tvil at den tiltalte er skyldig, slik at forsvarerens oppgave blir å forsikre seg om klienten får en rettferdig rettergang for klienten på øvrige punkter. Når det i tillegg i denne situasjonen er stor sannsynlighet for at tiltalte vil bli dømt, kan det argumenteres med at forsvareren her gjør det rette.

Det andre tilfellet illustrerer også gråsoneetikken, men fra en noe annen vinkel. Spørsmålet her er om forsvareren kan motarbeide klientens ønske og prosedere på frifinnelse. Situasjonen er regulert i RFF pkt. 2.3 annet ledd, hvor det heter at *”En skylderkjennelse er ikke nødvendigvis bindende for forsvareren”*.

Retningslinjen tar nok sikte på tilfeller der forsvareren av ulike grunner ikke tror på tiltaltes skylderkjennelse. Det kan være at tiltalte har blitt presset av politiet, eller truet av utenforstående til å tilstå. Tiltalte kan være så psykisk nedbrutt og slite med for eksempel rusproblemer som gjør at han ikke har et realistisk forhold til virkeligheten eller den faktiske hendelse han er tiltalt for. Hvis forsvareren i tillegg mener at bevisene i saken ikke holder, og at saken ene og alene hviler på tiltaltes forklaring, kan det fremstå som uetisk *ikke* å prosedere for frifinnelse. I den kjente Hollekim-saken prosederte advokat Alf Nordhus for frifinnelse, til tross for tiltaltes gjentatte erkjennelse av skyld. Retten frifant tiltalte.

Det tredje oppdraget vil nok flere ha problemer med å fullføre. Sakens alvorlighetsgrad og tiltaltes personlighet kan tilsi at det er uetisk å stå ansvarlig for at en morder uten empati og selvinnsikt, samt muligheter for gjentakelsesfare, går fri. Selv den vante og hardhudete forsvarer vil nok kunne oppleve at det er vanskelig å forsvare den rene ondskap. Et fåtall ville kanskje greid å fullføre oppdraget. Problemet her kan imidlertid være at erkjennelsen kommer så kort tid før rettssaken at forsvareren anser at en avslutning av oppdraget vil skade klientens interesser.

Det er nok svært delte meninger blant forsvarerstanden i forhold til denne problemstillingen. Det som uansett er sikkert er at ingen forsvarer ønsker å komme opp i en situasjon som nevnt. En generell rettesnor for å unngå å komme opp i en slik situasjon er at forsvareren bør råde klienten på et tidlig tidspunkt til å fortelle hun det samme som han vil forklare i retten.

Eksemplene over viser at det uansett ikke finnes noen fasitsvar dersom forsvareren skulle komme opp i en situasjon som nevnt over. Ingen sak er lik, og om en forsvarer vil prosedere mot bedre vitende vil bero på en totalvurdering der det straffbare forholdet, klienten, tidsaspektet og forholdene for øvrig må vurderes opp mot oppgaven om å ivareta sin klients interesser.

7. Konklusjon

Som nevnt innledningsvis er forsvareretikken et gjennomgående diskusjonstema i media, blant advokatene selv og samfunnet for øvrig. Forsvarerstanden er stadig ute i hardt vær, og de aller fleste har en mening om den.

Utgangspunktet er at utøvelsen av advokatvirksomheten skal utøves ”i samsvar med god advokatskikk”, slik dstl. § 224 annet ledd bestemmer. Regler for god advokatskikk og retningslinjer for forsvarere utdyper og presiserer hva som ligger i kravet til ”god advokatskikk”, og er ment som instrumenter for å veilede advokater til å ta de riktige valgene når etiske problemstillinger oppstår. De etiske reglene er nok langt på vei både nødvendige, gode og respekterte. Men som jeg har påpekt i drøftelsene mine, gir RGA og/eller RFF i mange tilfeller liten eller ingen veiledning. I slike situasjoner må forsvareren lene seg på øvrige rettskilder, den uskrevne allmenne etikk samt sine egne intuitive holdninger om hva som vil være rett å gjøre. Det gjennomgående spørsmålet for forsvareren vil hele veien være: Hvordan ivaretar jeg min klients interesser på best mulig måte i denne situasjonen, innenfor lovens ramme og kravet om å fremme rett og hindre urett? Som jeg har påpekt ovenfor er ingen situasjon lik, og forsvareren må besvare spørsmålet etter en totalvurdering av klienten, det straffbare forholdet og forholdene for øvrig.

Min påstand er at de fleste forsvarsadvokater holder seg innenfor det etiske regelverk og utfører sitt virke på en god og tilfredsstillende måte. En annen ting er at forsvarerens spesielle og utfordrende rolle gjør at hun noen ganger må kutte noen etiske hjørner. Det ligger kanskje innbakt i yrket at dette er ”akseptert”. I tillegg finnes det nok en knippe advokater hvis etiske holdninger stadig kommer til kort. Disse vil imidlertid miste tillit og respekt gjennom advokatstandens og allmennhetens fordømmelse. I tillegg har vi disiplinærorganene og tilsynssystemet som truer med sanksjoner samt tap av advokatbevilling.

Kriminalsaker vil alltid være aktuelle, og således vil det alltid være rettet et fokus mot forsvareren, hennes handlinger og uttalelser. Til tross for at vi har et etisk regelverk og et disiplinær- og tilsynssystem som fungerer, er det nok flere tiltak som kan bedre den etiske bevissthet. Stenberg-Nilsen-rapporten⁵² viser til flere tiltak som kan bedre den etiske atferd og advokatenes omdømme. For det første påpeker de at etikken bør få en bredere plass under jusstudiet enn den som eksisterer per i dag. Videre viser de til at kursvirksomhet overfor yrkesaktive jurister og advokater bør utvides og intensiveres. Ytterligere mener de at det bør foregå en løpende debatt rundt etiske problemstillinger. Utvalget påpeker også at det bør vies mer oppmerksomhet rundt disiplinæravgjørelsene, som illustrerer konkrete og prinsipielle spørsmål. De mener også at det ikke bare er Advokatforeningen som har et ansvar for å utvikle etisk kvalitetssikring, men at enkeltadvokater og advokatfirmaer også bør være seg bevisst på dette.

”Forsvareretikken er [uansett] ikke død”⁵³, slik Jon Kristian Elden mener at publikums oppfatning er. Men det er opp til advokatene, sier han, å sørge for at fokuset på forsvareretikken blir positivt. Det sentrale for enhver advokat blir således å hele tiden å være seg bevisst rundt etiske spørsmål, og foreta avveininger ut fra den av de skrevne og uskrevne etiske regler, sakens forhold og de motstridende hensyn som foreligger. Bare på den måten vil advokaten greie å falle ned på hva som vil være til det beste for klienten.

⁵² s.43 – 48

⁵³ s. 280 i *Er forsvareretikken død?* Tilgang: www.lovdatab.no

8. Litteraturliste

Aas, Arne Gunnar. *Aktivt forsvar*. Tilgang: <http://jura.ku.dk/njm/36/023aas.pdf>

Advokatbladet nr.3/2007

Andenæs, Johs. *Juristrollen og yrkesetikk*. Tilgang: www.lovdato.no

Andenæs, Johs. *Leiesoldat for kjeltringer eller ridder for rettferdighet* i "Forsvareren Alf Nordhus 70 år – et debattskrift". Redigert av Harald Stanghelle og Egil Ulateig (1989)

Bahus, Marianne. *Forelesning om profesjonsetikk*. Tilgang: <http://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JFEXFAC04/v09/undervisningsmateriale/bahusPROFESJONSETIKK.pdf>

Blom, Knut. *Aktors og forsvarers stilling og oppgaver*. Tilgang: http://jura.ku.dk/njm/28/28_17.pdf

Eckhoff, Torstein. *Rettskildelære*. 5. utgave ved Jan Helgesen. Oslo: Universitetsforlaget (2001)

Elden, Jon Christian. *Er forsvareretikken død?* Tilgang: www.lovdato.no

Føllesdal, Andreas. *Å fremme rett og hindre urett: Om juristetikk*. Tilgang: www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JFEXFAC04/v07/undervisningsmateriale/Follesdal-juristetikk-ex-fac-2006.rtf

Hall, Nadia. *Aktuelle etiske problemstillinger sett fra forsvarsadvokatens ståsted* i "Juss og etikk". Oslo: Universitetsforlaget (2005)

Interessekonflikt i straffesaker som forsvarerisk problemstilling. Rapport avgitt av utvalg for forsvareretikk, nedsatt av Advokatforeningen og Forsvarergruppen (2008). Tilgang: <http://www.advokatforeningen.no/Organisasjon/Statistikk-og-utredninger/Utredninger/Interessekonflikt-i-straffesaker-som-forsvarerisk-problemstilling/>

Kommentarutgave til Regler for god advokatskikk. Tilgang:

<http://www.advokatforeningen.no/Etiske-regler/God-advokatskikk/kommentarutgaven/>

Langbach, Tor. *Forsvareren*. Oslo: Gyldendal (1996)

Martinsen, Vegard. *Filosofi: en innføring*. Tilgang: <http://www.filosofi.no/etikk>

Nordhus, Alf. *Jeg tar saken*. Oslo: Pax forlag (1967)

Smedsrud, Knut. *Refleksjoner fra en forsvarer*. (2010) Tilgang:

<http://www.politilederen.no/fagligforpolitiledere/politifag/308-refleksjoner-fra-en-forsvarer>

Stenberg-Nilsen rapporten. Innstilling om advokatetiske spørsmål ledet av Hans Stenberg-Nilsen (2003) Tilgang: <http://www.advokatforeningen.no/Etiske-regler/God-advokatskikk/Utreddinger/Stenberg-Nilsen-rapporten/>

Wiig, Christian. *Rollen som forsvarsadvokat i "Å være advokat"*. Redigert av Sigurd Knudtzon og Wilhelm Omsted. Oslo: Juristenes utdanningsenter (2002)

Wilhelmsen, Jan-Fredrik og Woxholth, Geir. *Juristetikk*. Oslo: Gyldendal (2003)

Retningslinjer for forsvarere

Fordi det ofte oppstår spørsmål om advokatens holdning i de spesielle situasjonene som kan oppstå i rollen som forsvarer, har Advokatforeningens representantskap utviklet egne retningslinjer for forsvarere.

Retningslinjene baserer seg på, og er en utdypning av Regler for god advokatskikk. Retningslinjene for forsvarere er ikke en del av Advokatforskriften, men et forutsettes likevel at retningslinjene legges til grunn av forsvarere som er medlemmer av advokatforeningen.

1. Etablering av forsvareroppgdraget

1.1 Klienten velger selv hvem som skal være forsvarer (fritt forsvarervalg).

1.2 En advokat må ikke påta seg forsvareroppgdrag uten etter anmodning direkte fra klienten, fra en annen advokat på en klients vegne, eller fra andre med fullmakt fra klienten, dersom ikke annet fremgår av straffeprosessloven.

1.3 En advokat skal ikke på eget initiativ kontakte en mistenkt/siktet for å få forsvareroppgdrag, og skal ikke ta initiativ til overtagelse av forsvareroppgdrag fra annen advokat.

1.4 Ved henvendelse fra klienter som allerede er representert ved en annen forsvarer, skal det utvises forsiktighet. Ved begjæring om ny forsvarer fra klient i varetekt skal det - med mindre særlige forhold gjør det umulig - foreligge en skriftelig henvendelse undertegnet av klienten før den nye forsvareren tar kontakt med klienten. De samme krav til forsiktighet og skriftlighet gjelder også når henvendelse til ny forsvarer skjer gjennom andre enn klienten selv.

Dersom klienten tidligere har vært representert ved en annen forsvarer, skal denne straks underrettes om forsvarerskiftet. Vedkommende skal snarest sende sakens dokumenter til den nye forsvareren. Dersom den tidligere forsvareren var oppnevnt av retten, skal dokumentene først oversendes når ny oppnevning foreligger.

Når en forsvarer blir kjent med at klienten har valgt ny forsvarer, kan klienten kontaktes for å gi nærmere opplysninger om forsvarerskiftet. Den tidligere forsvareren må ved slik kontakt ikke utøve noen form for press overfor klienten.

1.5 En advokat skal ikke yte vederlag for forsvareroppgdrag.

1.6 En advokat avgjør selv om han vil påta seg et forsvareroppgdrag. Han skal ikke påta seg forsvareroppgdrag i strid med klientens ønske. Dette gjelder ikke faste forsvarere ved vedkommende domstol, med mindre særlige forhold tilsier at han ikke påtar seg oppdraget.

1.7 En advokat må ikke påta seg forsvareroppgdrag hvis det kan oppstå interessemotstrid i samme sak, eller forskjellige saker med advokatens andre klienter eller i forhold til fornærmede. Det samme gjelder nåværende klienter til annen advokat ved samme kontor. Samtykke fra klient skal ikke tillegges vekt i vurderingen av om advokaten kan påta seg forsvareroppgdraget. Reglene i dette punkt kommer til anvendelse uavhengig av domstolens praksis i forsvareroppgnevninger etter straffeprosessloven.

Advokaten skal vurdere mulige habilitetsproblemer, jfr. straffeprosessloven § 106.

En advokat bør være varsom med å påta seg forsvareroppgdrag hvis det er mulig at han kan bli ført som vitne i saken.

1.8 En advokat bør være varsom med å påta seg forsvareroppgdrag når dette vil føre til vesentlig forsinket berømmelse, spesielt dersom det er flere siktede i samme sak, siktede er

varetektsfengslet eller saken allerede er berammet.

1.9 Advokaten skal i nødvendig utstrekning gjøre klienten kjent med reglene om fritt forsvarervalg, oppnevning av offentlig forsvarer og godtgjøring til slik forsvarer, jfr. straffeprosessloven § 107.

2. Forsvarerens plikter og rettigheter

2.1 Forsvareren plikter å bidra til at myndighetene, herunder politiet, påtalemyndigheten, domstolene og fengselsmyndighetene, respekterer klientens menneskerettigheter og sikrer at han ikke blir behandlet på utilbørlig måte. Forsvareren skal særlig påse at klienten ikke unødvendig berøves friheten, at han ikke utsettes for umenneskelig eller nedverdiggende behandling, at hans rettigheter under frihetsberøvelse ivaretas og at han gis en rettferdig rettergang.

2.2 Forsvareren skal ikke identifisere seg med sin klient. Forsvareren har krav på ikke å bli identifisert med det han anfører for sin klient eller det syn og de interesser klienten har.

2.3 Forsvareren skal utad lojalt tilkjennegi samme standpunkt til faktum som klienten gjør, men skal gi klienten sin vurdering av bevisene i saken og om nødvendig gi råd med hensyn til skyldspørsmålet. En skylderkjennelse er ikke nødvendigvis bindende for forsvareren.

2.4 Forsvareren må ikke tilskynde eller på annen måte medvirke til uriktig forklaring, falske bevis eller annen form for uredelighet.

2.5 Ved pågrep skal forsvareren påse at siktede omgående blir informert på et språk han forstår om grunnene til pågripelsen og innholdet i siktelsen mot ham, og at siktede om nødvendig bistås av tolk.

I den grad klientens interesser tilsier det, skal forsvareren ha personlig kontakt med klienter som er i varetektsfengsel, spesielt når fengsling er ekstra tyngende som følge av restriksjoner, sosiale og medisinske forhold, alder, medieomtale og lignende. Forsvareren skal kontrollere siktedes forhold under frihetsberøvelse.

Forsvareren skal også gi siktede annen hjelp og støtte som er nødvendig, rimelig og naturlig i forbindelse med saken.

2.6 Forsvareroppgavet er personlig. Forsvareren kan i den grad det er nødvendig for forsvarlig utførelse av oppdraget la seg bistå av autorisert fullmektig eller annen advokat ved samme kontor. Den personlige kontakten med klienten kan også ivaretas av andre personer ved forsvarerens kontor.

Det samme kan gjøres for å sikre nødvendig opplæring og utviklingsmuligheter, dersom klienten uttrykkelig samtykker og det påses at oppdraget blir forsvarlig utført.

3. Forsvarerens rolle under etterforskningen

3.1 Forsvareren skal så langt det er mulig holde seg løpende orientert om politiets etterforskning, og vurdere om klientens interesser blir tilstrekkelig ivaretatt. Forsvareren skal også holde klienten underrettet om sakens gang og herunder ivareta klientens rett til dokumentinnsyn.

Forsvareren bør bare godta dokumentinnsyn med pålegg om taushetsplikt overfor klienten, jfr. straffeprosessloven § 242, dersom klienten samtykker.

3.2 Forsvareren må gi klienten råd om det vil være i hans interesse å forklare seg for politiet, og om forsvareren i så fall skal være tilstede under avhørene.

Forsvareren bør i alminnelighet ikke delta i politiavhør dersom han ikke på forhånd har fått innsyn i sakens dokumenter og hatt adgang til å snakke med klienten.

3.3 Dersom det er i klientens interesse, skal forsvareren selv begjære etterforskningsskritt, herunder nye vitneavhør og sakkyndige undersøkelser.

I særlige tilfeller bør forsvareren selv foreta undersøkelser som kan tale til fordel for klienten.

3.4 Dersom forsvareren under etterforskningen blir kjent med opplysninger som kan skade klienten, har han ikke plikt til å legge disse frem for påtalemyndigheten eller retten. Uten klientens samtykke har han heller ikke adgang til dette.

3.5 Forsvareren har adgang til å henvende seg til enhver som kan bidra til sakens opplysning, uavhengig av om vedkommende er avhørt av politiet eller oppgitt som påtalemyndighetens vitne.

Ved kontakt med vitner skal forsvareren opptre hensynsfullt og unngå utilbørlig påvirkning.

Ved kontakt med barn under 18 år må det utvises særlig varsomhet. Fortrinnsvis bør også vergen kontaktes.

4. Forsvarerens oppgaver i retten

4.1 Forsvareren skal alltid møte grundig forberedt i retten, både med hensyn til sakens faktiske sider og rettsspørsmålene. Han skal herunder forberede bevisstilbud, spørsmål til klient, vitner og sakkyndige samt prosedyre.

4.2 Forsvareren skal vise respekt for domstolen og aktørene, og med frimodighet og selvstendighet ivareta klientens interesser. Han skal påse at klientens prosessuelle rettigheter blir ivaretatt, og at forhandlingene blir ledet objektivt og i samsvar med kontradiktoriske prinsipper.

4.3 Forsvarerens redegjørelse for rettsspørsmål skal være redelig.

5. Forholdet til media

5.1 Klientens samtykke bør i alminnelighet innhentes før forsvareren uttaler seg om saken, hvis ikke hensynet til klienten nødvendiggjør at forsvareren uttaler seg uten forhåndsgodkjenning. Forsvareren skal respektere et ønske fra klienten om ikke å bidra til mediaomtale.

5.2 I forbindelse med offentlig omtale av saken skal forsvareren alltid ha klientens interesser for øye, herunder skal pkt. 2.2 og 4.2, første setning iakttas.

5.3 Forsvareren skal også når klientens samtykke foreligger behandle informasjon fra etterforskningen og sakens dokumenter med forsiktighet. Ved vurderingen av hvilken informasjon som bør gis, kan det blant annet legges vekt på behovet for å korrigere eller balansere informasjon som allerede er offentlig. Dokumenter skal ikke utleveres uten samtykke fra politiet, jfr. påtaleinstruksen kap.16.

6. Avslutning av forsvareroppgdraget

6.1 Forsvareren har plikt til å fullføre oppdraget for klienten med mindre klienten ønsker at advokaten skal fratre, eller det oppstår en situasjon som gjør at forsvareren ikke finner å kunne ivareta oppdraget på en forsvarlig måte.

Dersom klienten erkjenner skyld bare overfor forsvareren, kan han frasi seg oppdraget hvis dette kan skje uten å skade klientens interesser.

Dersom forsvareren unntaksvis trekker seg fra oppdraget uten etter klientens ønske, må hans fratreden skje på en slik måte at det ikke er til skade for klienten.

6.2 En advokat plikter å fratre dersom klienten ønsker det, kfr. dog pkt. 1.6, 3. punktum foran.

Regler for god advokatskikk

1 Innledning

1.1 Reglenes formål

Regler for god advokatskikk har som formål å sikre at advokatvirksomhet utføres etter etiske prinsipper som er grunnlag for advokatens virke i alle siviliserte rettssamfunn. Brudd på reglene er grunnlag for disiplinære følger for advokaten.

1.2 Advokatens oppgave

En advokats oppgave er å fremme rett og hindre urett.

Advokaten plikter innenfor lovens ramme og etter beste evne å ivareta sine klienters interesser. Det skal skje uten tanke på personlig fordel eller risiko, politisk oppfatning, rase, religion eller utenforliggende hensyn.

Advokaten bør ikke identifisere seg med sin klient og har krav på ikke å bli identifisert med de standpunkter han forfekter for sin klient og de interesser klienten har.

Advokaten plikter både å være rådgiver og talsmann for sin klient.

Advokaten avgjør selv om han vil påta seg et oppdrag.

1.3 Advokatens opptreden

En advokat skal i sitt virke opptre saklig og korrekt. Advokaten må unngå en opptreden som er egnet til å skade standens og yrkets anseelse.

2 Alminnelige prinsipper

2.1 Uavhengighet

2.1.1 For å leve opp til forpliktelsene som en advokat påtar seg, er det nødvendig at han er uavhengig slik at hans råd og handlinger ikke påvirkes av uvedkommende hensyn. Især er det påkrevet at han ikke lar seg påvirke av egne personlige interesser eller press utenfra. Advokaten må unngå at hans uavhengighet svekkes, og han må ikke gå på akkord med sin profesjonelle standard for å tekkes sin klient, retten eller tredjemann.

2.1.2 En advokat må ikke påta seg oppdrag hvor hans personlige økonomiske interesser kan komme i konflikt med klientens interesser eller ha innflytelse på hans frie og uavhengige stilling som advokat.

En advokat må ikke gjøre seg økonomisk interessert i utfallet av et oppdrag ved at klientens krav eller en del av dette overtas av advokaten.

Advokaten må ikke påta seg kausjon for klienten. En advokat som representerer egne økonomiske interesser helt eller delvis - plikter å gjøre sine medkontrahenter og andre interesserte oppmerksom på dette.

2.1.3 En advokat må ikke organisere sin virksomhet på en måte som medfører at han ikke fritt og uavhengig kan rådggi og bistå sine klienter eller slik at hans uavhengighet på annen måte blir svekket.

2.2 Tillitsforhold

I sin virksomhet er advokaten avhengig av tillit som bare kan oppnås når advokatens hederlighet og integritet er hevet over tvil.

2.3 Fortrolighet

2.3.1 Det er av sentral betydning for advokatens virke at klienter og andre kan gi advokaten opplysninger som advokaten er forpliktet til ikke å meddele videre. Advokatens plikt til å behandle opplysningene fortrolig, er en nødvendig forutsetning for tillit og er således en grunnleggende og overordnet rett og plikt for advokaten.

Advokatens plikt til å bevare taushet om opplysninger han mottar, fremmer rettspleien så vel som klientens interesser og har derfor krav på en særlig beskyttelse fra statens side.

2.3.2 En advokat skal overholde den taushetsplikt som han er pålagt gjennom lovgivningen.

Opplysninger advokaten blir kjent med i sitt virke som advokat, må behandles fortrolig også når opplysningene ikke omfattes av hans lovbestemte taushetsplikt. Plikten til fortrolighet er ikke tidsbegrenset.

2.3.3 Advokaten skal kreve at fullmektiger, personale og enhver person som han engasjerer i forbindelse med advokatvirksomheten, overholder den samme taushets- og fortrolighetsplikt.

2.4 Advokaters reklame og forhold til media

2.4.1 En advokats reklame skal i form og innhold være saklig og korrekt og følgelig ikke inneholde noe som er uriktig, misvisende eller villedende.

Det er tillatt å fremheve en eller flere grener av advokatvirksomheten under forutsetning av at advokaten har særskilt innsikt og erfaring innen vedkommende felt.

Advokatene bør medvirke til å fremme objektiv informasjon om sitt yrke på en slik måte at dette kommer advokatstanden og det rettssøkende publikum til gode.

2.4.2 En advokat plikter ved enhver omtale av rettssaker å ta tilbørlig hensyn til partenes interesser og domstolens verdighet, herunder hindre faren for påvirkning av dommere, lagrette og vitner. Advokaten skal vise særskilt tilbakeholdenhet når det gjelder mediaomtale av forestående eller verserende rettssaker der han selv er eller har vært engasjert.

I ethvert tilfelle der en advokat uttaler seg i en sak der han har eller har hatt oppdrag, må det gjøres uttrykkelig oppmerksom på dette.

3 Forholdet til klienten

3.1 Aksept og avslutning av oppdrag

3.1.1 En advokat må ikke påta seg oppdrag uten etter anmodning direkte fra klienten, fra en annen advokat på en klients vegne eller fra et kompetent organ.

Påtar en advokat seg et oppdrag i tilknytning til en økonomisk transaksjon skal advokaten undersøke identiteten til klienten eller mellommann som advokaten påtar seg oppdrag for.

3.1.2 En advokat skal gi råd til klienten og ivareta hans interesser raskt, samvittighetsfullt og påpasselig. Advokaten er personlig ansvarlig for å utføre de oppgaver han påtar seg. Han skal

holde klienten underrettet om sakens gang.

3.1.3 En advokat skal søke å oppnå minnelige ordninger i den utstrekning klientens interesser tilsier det.

3.1.4 En advokat bør ikke påta seg et oppdrag når han vet eller bør vite at han mangler den nødvendige kompetanse dersom han ikke kan samrå seg med en kvalifisert kollega. Dette gjelder likevel ikke hvis advokaten innen rimelig tid sørger for å skaffe seg den kunnskap eller innhente den kompetanse som er nødvendig for en faglig forsvarlig utførelse av oppdraget.

En advokat bør ikke påta seg nye saker dersom hans øvrige arbeidspress gjør at sakene ikke kan bli behandlet med rimelig hurtighet.

3.1.5 Hvis omkostningene i forbindelse med et oppdrag må antas å bli uforholdsmessig høye i forhold til klientens økonomiske stilling eller de interesser saksforholdet gjelder, skal advokaten i tide gjøre klienten oppmerksom på dette. Før en advokat engasjerer en annen advokat, sakkyndig eller andre i anledning av et oppdrag bør klientens samtykke innhentes.

3.1.6 En advokat som har påtatt seg et oppdrag, plikter å fullføre det hvis klienten ønsker dette, med mindre det viser seg: at advokaten har fått feilaktig eller ufullstendige opplysninger

- at klienten ikke vil følge advokatens råd i saken
- at klienten ikke på anmodning betaler forskudd eller stiller sikkerhet for salær og omkostninger
- at klienten ikke på anmodning betaler å konto regning for utført arbeid og/eller påløpte omkostninger
- at klienten foranlediger eller medvirker til offentliggjørelse i strid med advokatens anmodning om å avstå fra slik offentliggjørelse, eller
- at det inntreffer slike omstendigheter at det ikke rimeligvis kan forlanges at advokaten fortsetter oppdraget.

Før advokaten frasier seg et oppdrag, plikter han å utføre det som ikke kan utstå uten at klienten utsettes for rettstap.

3.1.7 En advokat har rett til å nekte å utlevere dokumenter som han har fått i sin besittelse i forbindelse med et oppdrag så lenge klienten ikke har dekket advokatens tilgodehavende for utlegg og salær i vedkommende sak. Det gjelder dog ikke når og så langt som tilbakeholdelsen vil medføre rettstap. Er tilgodehavendet omtvistet kan Disiplinærnemndas leder eller den han bemyndiger, bestemme hvor meget av tilgodehavendet som skal dekkes, og at resten kan deponeres eller sikres på de betingelser vedkommende fastsetter.

3.1.8 En advokat skal frasi seg et oppdrag hvis han får mistanke om at det omfatter en transaksjon som vil medføre hvitvasking av penger og klienten ikke er villig til å avstå fra å gjennomføre transaksjonen.

3.2 Interessekonflikter

3.2.1 (Hovedregel)

En advokat skal ikke påta seg oppdrag hvis det som følge av oppdraget oppstår risiko for brudd på advokatens lojalitet og fortrolighet overfor klientene eller brudd på advokatens plikt til uavhengighet.

3.2.2 (Dobbeltrepresentasjon)

I samme sak må ikke en advokat rådgi, representere eller handle på vegne av to eller flere klienter hvis det foreligger eller oppstår motstridende interesser mellom dem i saken eller det er en klar risiko for dette.

3.2.3 (Klientkollisjon)

En advokat kan bare ta oppdrag for en klient mot en av advokatens øvrige klienter dersom det må anses klart ubetenkelig som følge av oppdragenes forskjellige art eller type klient. Advokaten skal underrette oppdragsgiveren om forholdet.

3.2.4 (Oppdrag mot tidligere klient)

En advokat skal være varsom med å ta oppdrag mot en tidligere klient.

Advokaten skal avstå fra å påta seg oppdrag mot en tidligere klient dersom advokatens kjennskap til den tidligere klients forhold vil kunne brukes til urettmessig fordel for den nye klient eller medføre skade for den tidligere klient.

3.2.5 (Betydningen av klientens samtykke)

Dersom en advokat ellers er avskåret fra å foreta handlinger eller aktiviteter for en eller flere klienter i henhold til dette punkt 3.2, skal dette bare gjelde i den utstrekning klienten eller klientene ikke har samtykket i at handlingen eller aktiviteten kan foretas.

Selv om klientene gir samtykke, er advokaten likevel avskåret fra å handle dersom hans plikt til lojalitet eller fortrolighet overfor en klient eller advokatens plikt til uavhengighet derved blir brutt.

Et samtykke fra klienten er bare gyldig dersom det er gitt på grunnlag av en henvendelse fra advokaten som gir klienten fullstendig og oppriktig opplysning om hva interessekonfliktproblemet består i.

En advokat som med klientenes uttrykkelige samtykke opptrer som megler eller voldgiftsdommer mellom to eller flere klienter med motstridende interesser, skal ikke anses for å overtre reglene i dette punkt 3.2. Dersom meglingen ikke fører til en løsning av tvisten, kan advokaten ved tvistens videre behandling ikke representere noen av partene.

3.2.6 (Reglenes anvendelse på fellesskap)

Driver en advokat virksomhet i selskap, kontorfellesskap eller lignende fellesskap, gjelder reglene i 3.2.1 - 3.2.5 om interessekonflikter for fellesskapet og alle dets deltakere.

3.3 Salærberegning

3.3.1 Klienten har krav på å få opplyst hvordan advokaten har beregnet sitt salær. Salæret skal stå i rimelig forhold til oppdraget og arbeidet som er utført av advokaten.

3.3.2 En advokat må ikke inngå avtale med klienter eller andre om at han skal motta et salær på prosent- eller andelsbasis i forhold til sakens resultat eller gjenstand enten dette gjelder et pengebeløp eller annen form for vederlag.

Unntak fra denne regel kan bare finne sted i de tilfeller der lovgivningen eller offentlige forskrifter hjemler slik adgang.

3.3.3 En advokat må ikke inngå avtale med klienter eller andre om at han skal motta salær i form av aksjer eller andre eierandeler i selskap hvor aksjenes eller andelenes verdi vil bli påvirket av resultatet i saken. Heller ikke i andre tilfeller må det inngås avtale om en slik oppgjørsform hvis dette vil kunne påvirke advokatens frie og uavhengige stilling under utførelsen av oppdraget.

3.3.4 Hvis en advokat krever forskuddsbetaling av salær og/eller utlegg, må slik betaling ikke overstige det beløpet som etter rimelig skjønn vil kunne medgå til å dekke salær og utlegg.

3.4 Rettshjelpsordninger

En advokat plikter å opplyse sin klient om eksisterende muligheter for offentlig rettshjelp og rettshjelpforsikring.

3.5 Klientmidler

Klientmidler skal behandles i henhold til denne forskrifts kapittel 3 om behandling av betrodde midler.

En advokat som blir bedt om å forvalte midler, skal ikke motta eller håndtere midler som ikke har en navngitt kilde.

3.6 Ansvarsforsikring for advokaten

Advokaten skal til en hver tid være ansvarsforsikret mot erstatningskrav som retter seg mot hans yrkesutøvelse under hensyn til hans virksomhets art og omfang.

4 Advokatens forhold til domstolene og andre konfliktløsende organer

4.1 Opptreden overfor retten

En advokat skal opptre korrekt i forhold til prosesslovgivningen. Advokaten skal vise retten respekt og høflighet, men samtidig forsvare sin klients interesser ærlig, uten frykt og uten hensyn til egne interesser eller konsekvenser for seg eller andre. Advokaten har både rett og plikt til å utøve kritikk av retten i en sømmelig form.

4.2 Rettferdig rettergang

Enhver sak skal opplyses ved åpen og saklig bevisførsel og ved prosedyre for den samlede rett. Advokaten må ikke på noen måte søke å påvirke rettens medlemmer underhånden.

En advokat skal ikke bevisst gi uriktige eller villedende opplysninger til retten.

4.3 Aktiv innsats

En advokat plikter å sette seg ordentlig inn i saken og drive denne med den omsorg og det tempo som god prosesskikk tilsier. Forespørsler og henstillinger fra retten skal besvares uten unødig opphold.

4.4 Forsvarlig oppdragsmengde

Advokaten bør påse at oppdragsmengden ikke utvikler seg slik at det hindrer ham i å oppfylle et rimelig krav til tempo under saksforberedelse, eller til å kunne ta berømmelse av rettsmøter i løpende saker.

4.5 Forlikstilbud

En advokat må i en prosess ikke uten motpartens samtykke påberope seg forlikstilbud som er fremsatt av motparten eller dennes advokat, eller nevne at disse har sagt seg villig til å forlike saken. Dette gjelder enten motparten eller dennes advokat har tatt slikt forbehold eller ikke.

En advokat har alltid adgang til å påberope seg forlikstilbud som han selv har fremsatt, hvis det ikke er sluttet avtale om noe annet. Forutsetningen er dog at egne forlikstilbud fremsettes i en slik form at eventuelle forlikstilbud fra motparten eller dennes advokat ikke røpes.

4.6 Forhold til vitner og sakkyndige mv.

En advokat har adgang til å henvende seg til enhver tredjemann som kan tenkes å ha opplysninger å gi av betydning for en sak, uansett om vedkommende allerede er oppgitt av motparten som vitne. Gjelder det vitner som har særlig tilknytning til motparten, bør henvendelse ikke skje uten at motpartens advokat er varslet på forhånd.

I tvistemål bør henvendelse til oppnevnt sakkyndig skje gjennom retten. Direkte henvendelse kan

dog skje hvis det etter forholdene er ubetenkelig og en henvendelse gjennom retten byr på vanskeligheter. Retten og motparten må i så fall samtidig underrettes om henvendelsen og må også meddeles svaret.

4.7 Saker hvor advokaten kan bli ført som vitne

En advokat bør vise varsomhet med å motta verv som prosessfullmektig i en sak hvor det på forhånd må anses sannsynlig at han vil kunne bli ført som vitne i saken.

4.8 Voldgiftsrett og andre konfliktløsende organer

Reglene om advokatenes forhold til domstolene fra 4.1 til 4.6 gjelder tilsvarende så langt de passer i sak for voldgiftsrett og andre konfliktløsende organer.

5 Forholdet mellom advokater

5.1 Kollegial tillit

Kollegial tillit og samarbeid mellom advokater er nødvendig så vel i klientenes interesse som for å unngå unødige tvister.

Overfor kolleger skal en advokat alltid opptre med den hensynsfullhet og imøtekommenhet som er forenlig med klientens interesse.

5.2 Henvisningshonorar

En advokat skal verken av advokater eller andre kreve eller motta noen form for honorar eller vederlag for å henvise eller anbefale en klient. Advokaten skal heller ikke betale noen form for honorar eller vederlag for å få henvist en klient til seg.

5.3 Henvendelser til motpart

En advokat skal ikke henvende seg direkte til motparten når denne er representert ved advokat i den sak henvendelsen gjelder, uten at sterke grunner taler for det og det ikke har vært mulig å få kontakt med advokaten, som snarest skal orienteres om henvendelsen og grunnen til den.

5.4 Tvist mellom advokater

Hvis en advokat finner at en kollega har handlet i strid med regler for god advokatskikk, skal han gjøre kollegaen oppmerksom på dette. Kritik av kollegers arbeid må være saklig og korrekt. Tvister mellom advokater av yrkesmessig karakter bør søkes løst i minnelighet. Rettssak om forhold som nevnt ovenfor mot utenlandsk kollega bør ikke innledes før de respektive advokatorganisasjonene er blitt orientert og har hatt mulighet for å bidra til en løsning av tvisten.

5.5 Utilbørlig påvirkning

En advokat må ikke reise spørsmål om ansvar for en kollega, for derved å søke å influere på hans forsvarlige ivaretagelse av en klients tarv.

5.6 Opplæring

For å opprettholde og styrke advokatstandens faglige og etiske standard plikter en advokat å sørge for at hans ansatte medhjelpere får nødvendig opplæring og utviklingsmuligheter.

5.7 Fullmektig

Mellom advokat og fullmektig uten egen advokatbevilling skal det være et reelt ansettelsesforhold. Fullmektigen skal arbeide på prinsipalens kontor. Det skal foreligge et skriftlig kontraktsforhold hvor fullmektigen bl.a. sikres en fast rimelig avlønning. Prinsipalen må føre tilsyn med fullmektigens virksomhet, og sørge for at han får en forsvarlig veiledning i sitt arbeid.

5.8 Skifte av advokat

En advokat som engasjeres for å representere en klient til erstatning for en annen advokat i en

bestemt sak, skal påse at klienten har underrettet den andre advokaten om dette, eventuelt selv gi slik underretning. Dersom klientens interesser krever at det iverksettes hastetiltak, må slik underretning skje snarest mulig etter at slike tiltak er truffet.

5.9 Ansvar for honorar til utenlandsk advokat

Når en advokat ikke begrenser seg til å anbefale en annen advokat eller til å introdusere ham til klienten, men selv engasjerer en utenlandsk advokat til en bestemt sak eller søker hans råd, blir han personlig forpliktet, selv om klienten er insolvent, til å betale den utenlandske advokats honorar og utlegg. Advokatene kan imidlertid ved engasjementets begynnelse avtale særordninger i slike saker. Dessuten kan den advokat som har engasjert en annen, til enhver tid begrense sitt personlige ansvar til størrelsen av det honorar og utlegg som er påløpt frem til det tidspunkt han meddeler den andre advokat at han ikke lenger påtar seg ansvar.

6 Regler for advokatvirksomhet over landegrensene

6.1 Forholdet til CCBE Code of Conduct

En norsk advokat som driver virksomhet over landegrensene innenfor EØS-området, er bundet av CCBE Code of Conduct, vedtatt 24. november 1998 av CCBE og akseptert 18. juni 1999 av Den Norske Advokatforening.